

Masterprogrammer på engelsk i Norge. I bredde og nisjer

Vera Schwach

© NIFU STEP Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Rapport 36/2009
ISBN 978-82-7218-644-8
ISSN 1504-1824

For en presentasjon av NIFU STEPs øvrige publikasjoner, se www.nifustep.no

Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Norwegian Institute for Studies in Innovation, Research and Education
Wergelandsveien 7, 0167 Oslo
Tlf. +47 22 59 51 00 • www.nifustep.no

RAPPORT 36/2009

Vera Schwach

Masterprogrammer på engelsk i Norge. I bredde og nisjer

Forord

På oppdrag av Språkrådet har NIFU STEP ved forsker Vera Schwach studert språkbruk og språkvalg i høyere utdanning. Bakgrunnen for prosjektet er at det norske språket verken inntar noen suveren eller selvfølgelig plass på denne språkbruksarenaen. Prosjektet, som har karakter av en pilotstudie, kartlegger omfanget av masterprogrammer på engelsk og undersøker mønstre i det engelskspråklige tilbudet, kvantitativt sett. Dessuten redegjør studien for utvikling av mulige indikatorer som kan inngå i Språkrådets arbeid med å utarbeide statusrapporter for det norske språket.

Tusen takk til Norges samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD) ved Yngve Bersvendsen for tjenestevillighet og hjelp med data for masterprogrammer og språk. Takk også til NIFU STEP-kollega Terje Bruen Olsens for hans grundighet når det gjaldt å sikre studien et best mulig datagrunnlag. Øvrige kollegaer som har bistått med råd og praktisk bistand, er: Nicoline Frølich, Inger Henaug, Inge Ramberg, Nils Henrik Solum, Bjørn Stensaker og bibliotekar Kirsten Fuglestved.

Oslo, september 2009

Per Hetland
direktør

Agnete Vabø
forskningsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Engelskspråklige masterprogrammer	11
1.1 Introduksjon.....	11
1.2 Kasus og kunnskap så langt.....	13
1.3 Kildegrunnlag, fremgangsmåte og presiseringer.....	18
1.3.1 Kilder	18
1.3.2 Definisjoner.....	19
2 Utbredelsen av masterprogrammer.....	23
2.1 Omfang	23
2.1.1 Engelskspråklige programmer, mønstre i kvantitativ fordeling	25
2.1.2 Er programmene virkelig engelskspråklige eller helst parallellspråklige? ..	27
2.2 Programmer på engelsk, bredde og nisje?.....	30
2.2.1 Hva og hvor studerer de med utenlandsk statsborgerskap?	30
3 Forhold som kan fremme innføringen av masterprogrammer på engelsk versus på norsk	33
3.1 Mulige faktorer til fordel for engelsk	33
3.2 Mulige faktorer til fordel for norsk	34
4 Hovedfunn og videre forskning.....	37
4.1 Resultater fra undersøkelsen	37
4.2 Forslag til videreføring	39
4.2.1 Underviseres og studenters holdninger til og opplevelse av å bruke engelsk	40
4.2.2 Hvordan er den språklige kvaliteten i opplæring og vurdering?.....	40
Kilder og litteratur	43
Tabeller og figurer i tekst og vedlegg.....	46
Vedlegg	47
Vedlegg 1: Liste over innhentede opplysninger	47
Vedlegg 2: Tabeller	47
Vedlegg 3: Kartlegging av språk i hoved- og masteroppgaver, utvalgte år, 1986– 2006.....	56

Sammendrag

Er det slik at engelsk supplerer norsk som bærende språk ved universiteter og høyskoler, eller er tendensen at engelsk erstatter norsk i denne funksjonen? Målet for dette prosjektet er å vinne innsikt i faktisk språkbruk med masterprogrammer på engelsk som kasus. For vårt formål har vi definert engelskspråklige masterprogrammer som programmer med engelsk som intendert undervisningsspråk. Studien har tre hovedtilnærminger: Den første er kartlegging av det kvantitative omfanget og mønstre i det engelskspråklige tilbudet, den andre er undersøkelser av hvilke indikatorer som kan være egnet til å inngå i statusrapporter og språkbarometre for det norske språkets stilling i høyere utdanning. For det tredje er studien også tenkt som et grunnlag for videre dybdestudier av sammenhenger mellom faglig og språklig kvalitet og læringsutbytte i masterprogrammer på engelsk.

Kartlegging

- I alt var 49 700 studenter innskrevet på masterprogrammer hvert semester fra høsten 2007 til høsten 2008. Av dem var 13 600 studenter, eller 27 prosent, registrert på engelskspråklige masterprogrammer.
- Gjennomsnittlig 910 masterprogrammer hadde påmeldte studenter hvert semester. Av disse hadde 170 engelsk som undervisningsspråk. Engelskandelen utgjorde 19 prosent, muligens med en tendens til stigning.
- Det var 54 programmer som skiftet undervisningsspråk i perioden.
- Få studenter var registrert på masterprogrammer med andre undervisningsspråk enn norsk og engelsk. Alle disse programmene tilhørte det språkvitenskapelige fagfeltet.
- Åtte–ni av ti studenter på engelskspråklige programmer har trolig norsk som morsmål, for 85 prosent var norske statsborgere, mens 15 prosent hadde utenlandsk statsborgerskap.
- Totalt fantes det 216 engelskspråklige programmer i perioden. Studentene var delvis konsentrert på et mindre antall av dem. Femti prosent av studentene var registrert på 13 av de 216 programmene.
- De nevnte 13 programmene var konsentrert om tre fagfelter: feltet økonomi, ledelse og markedsføring, medisin og fag innenfor teknologi og naturvitenskap-matematikk. Alle var allmenne, bredt orienterte programmer innenfor sine fagfelter.
- Gjennomsnittlig var 4200 studenter med utenlandsk statsborgerskap registrert hvert semester, noe som utgjorde cirka 8 prosent av totaltallet på 49 700 studenter.
- Femti prosent av de 4200 utenlandske studentene var innskrevet ved et norskspråklig program, den andre halvdelen ved et masterprogram på engelsk.
- Av totalt 216 programmer på engelsk var det registrert studenter med utenlandsk statsborgerskap på 189 programmer. På ett av åtte engelskspråklige programmer (12,5 prosent) fantes det ingen studenter fra utlandet.

- På de 189 programmene med registrerte utenlandske studenter var det en konsentrasjon om noen tilbud. Halvparten av studentene var registrert på 17 prosent av programmene, mens den andre halvdelten fordelte seg på 156 programmer.

Funn og tolkninger

- Høyere utdanning er en parallellspråklig sektor. Omfanget av engelsk i undervisning på masternivå utgjør anslagsvis minst 20–25 prosent av samlet undervisning. Meget mulig er bruken av engelsk høyere.
- Flere av masterprogrammene på engelsk var i realiteten parallellspråklige. Det fantes brede innslag av norsk. Det er fordelaktig eller beint fram en betingelse å være norskspråklig for å ta en mastergrad på mange av de såkalte engelskspråklige programmene.
- Engelsk kommer innenlands fra. Hensynet til det faktiske antallet studenter fra utlandet kan ikke ha vært det eneste for de ansvarlige som valgte undervisningsspråk for flere av masterprogrammene.
- Utenlandske masterstudenter syntes å foretrekke tilbud som var spesielt rettet mot dem i kraft av tema, praktisk og/eller språklig tilrettelegging, og/eller var knyttet til utvekslingsprogrammer.
- Det var konturer av to typer engelskspråklige masterprogrammer: de parallellspråklige og de mer enspråklig engelske. Vil de parallellspråklige programmene forbli parallellspråklige, eller ser man konturer av en parallellspråklighet med tendens til enspråklighet?
- Mange av de parallellspråklige tilbudene var breddeprogrammer. Med breddeprogrammer menes at programmene var bredt orienterte studietilbud rettet mot større studentmasser. Om tilbudet var på engelsk, fantes det typisk ikke noen parallelltilbud på norsk.
- Flere av de trolig mer enspråklig engelske masterprogrammene kan karakteriseres som nisjeprogrammer. Med nisjeprogrammer menes det at de var parallell til andre programmer eller var særskilte programmer opprettet for å tilby studenter (fra utlandet) en mulighet for engelskspråklig utdanning. Et typisk nisjeprogram hadde karakter av å være et mer spesialisert masterprogram som ble tilbudt ved siden av allmenne, norskspråklige (eller parallellspråklige) studietilbud. Slike programmer var gjerne tilrettelagt i kraft av tema og/eller språk, og/eller de var knyttet til utvekslingsprogrammer.
- Masterprogrammer på engelsk utgjør bare en side av saken når den samlede bruken av norsk og engelsk språk i høyere utdanning skal estimeres. En annen markør for faktisk språkbruk kan være språkvalget i masteroppgaver, både oppgaver på engelskspråklige programmer og på norskspråklige.

Indikatorer for å måle språkbruk

- Et premiss for denne studien er at området forskning og høyere utdanning består av flere delområder. For å finne egnede indikatorer til å måle språkbruk har NIFU STEP ordnet høyere utdanning langs flere og delvis kryssende akser.
- Studieprogrammer som fører fram til en mastergrad, kan være egnet til å måle faktisk språkbruk. Begrunnelsen er både knyttet til programmenes posisjon innenfor høyere utdanning og motivert med mastergradens betydning i en bredere, samfunnsmessig sammenheng.
 - Mastergraden er avslutning på en høyere utdanning, og programmene utgjør en relativt enhetlig form som er sammenlignbar på tvers av fagfelter.
 - Masterprogrammer kan være en egnet indikator for å sammenligne språkbruk i høyere utdanning over landegrensene.
 - Masterutdanning er en inngangsport til arbeidslivet. Det særskilte fagspråket og den allmenne språkbruken til de uteksaminerte kandidatene kan være viktig for om norsk forblir et komplett og samfunnsbærende språk eller ikke.
- NIFU STEP mener at det ikke er tilstrekkelig med bare en indikator for passiv bruk av en muntlig sjanger hvis en skal vinne kunnskap om den samlede språkbruken. En bør også undersøke språkbruk i flere deler av studieprogrammets opplærings- og vurderingsformer. En annen sjanger, språkvalg i masteroppgaver, er blitt undersøkt. Grunnen er at skriving av en masteroppgave står sentralt i mange programmer. Med oppgaveskriving tas språket ikke bare passivt, men også aktivt i bruk, og det i en formalisert, skriftlig sjanger. Utprøvingen viste at språket i masteroppgaven kan være en egnet indikator.

Videre studier

- Så langt er det ikke utført noen undersøkelser av om studier på engelsk faktisk hever kvaliteten på utdanningen. Språket kan tross i en fagnøytral rolle påvirke kunnskapstilegnelsen. Hvordan behersker studenter med et annet morsmål i praksis en enspråklig engelsk utdanning eller en parallellspråklig en? Hvordan er den språklige kvaliteten i de engelskspråklige masterprogrammene? Hvordan virker språklig kvalitet inn på faglig kvalitet – på studentenes faktiske læringsutbytte?
 - En oppfølgingsstudie kunne bestå av tre deler:
 - underviseres og studenters holdninger til og opplevelser av å bruke engelsk
 - studier av språklig kvalitet sett i sammenheng med faglig sterke og svake sider ved masterprogrammene på engelsk i Norge
 - en særskilt studie av det språklige nivået i masteroppgaver.

1 Engelskspråklige masterprogrammer

Dette prosjektet omhandler faktisk språkbruk og språkvalg innenfor domenet forskning og høyere utdanning, med oppmerksomheten rettet mot delområdet høyere utdanning. Supplerer og/eller erstatter engelsk norsk som bærende språk? Målet er å bidra til et svar på dette spørsmålet ved å kartlegge språkbruk i utdanningsløp. Siden 1980-tallet har engelsk vunnet større innpass i forskning og høyere utdanning, både i Norge og i andre land. Det pågår trolig endringer i språkbruken, mer presist en overgang til økt bruk av engelsk.

En forståelse som ligger til grunn for denne studien, er at det kan skje avgjørende endringer i språkbruk ved mange, enkeltstående språkvalg, og at disse språkvalgene sammen med tilstedeværelsen eller fraværet av en språkbevissthet som virker i favør av norsk, henholdsvis styrker eller svekker norsk som samfunnsbærende språk.

Språkbevissthet er i rapporten definert som en oppmerksomhet om at språket trass i en fagnøytral rolle kan påvirke både kunnskapstilegnelse og formidling av forskningsresultater. Hvilke utdanningspolitiske, språklige og kulturelle prosesser, situasjoner og aktører utøver hver for seg og/eller til sammen innflytelse i denne sammenheng?

Undersøkelsen har tre delmål. For det første kartlegger den det faktiske omfanget av masterprogrammer på engelsk, og for det andre undersøker den mulige mønstre i det engelskspråklige tilbudet. Et tredje delmål er knyttet til den forannevnte kartleggingen og samtidig til stortingsmeldingen ”Mål og mening”¹, der det blir foreslått at Språkrådet skal medvirke til å måle språkbruk ved blant annet å utarbeide tilstandsrapporter for ulike domener. Delrapportene er ment å kunne inngå i et nasjonalt ”språkbarometer”. Med denne rapporten forsøker NIFU STEP å finne fram til mulige indikatorer som kan inngå i arbeidet med å utarbeide slike rapporter for språkbruksarenaen høyere utdanning og forskning. Fordi det er viktig å utforme robuste indikatorer, vil drøftinger av datagrunnlag, metode, definisjoner og kategoriseringer innta en forholdsvis stor plass i denne studien. Et tredje formål med studien er at den skal legge til rette for videre studier som kunne analysere kvalitative faglige og språklige aspekter ved masterprogrammer på engelsk.

1.1 Introduksjon

Tre elementer, språk, akademia og internasjonalisering, danner bakgrunnsteppet for studien. Språk kan enkelt sagt studeres fra to ståsteder. Man kan arbeide med språkets ulike elementer, slike som uttale, rettskrivning, ordforråd og grammatikk, eller en kan se språket som en helhet og ta utgangspunkt i dets bruksområder, domener². Domene er definert som et samfunnsområde, eller mer presist en språkbruksarena. Det er det siste perspektivet som

¹ Stortingsmelding nummer 35 (2007–2008), 2007: 51.

² Simonsen, 2002: 5–17; Ljosland, 2008: 24–40.

råder grunnen her. Avgjørende for domeneinndelingen i vår rapport er ikke først og fremst språkbruk, inndelingen er heller basert på allmenne, om enn forskjelligartede måter å gruppere samfunnslivet på, etter sosiale, økonomiske og/eller kulturelle kriterier. Domenet høyere utdanning og forskning, her synonymt med academia, er et slikt samfunnsområde.

Språkbruken og de språkvalgene som foretas innenfor området forskning og høyere utdanning, kan være særskilte for dette domenet og/eller være del av generelle politiske og ideologiske holdninger og trender. Språkvalg er forstått som valg som kan nedfelle seg både på kollektivt og på individuelt nivå. Det kollektive nivået kan være nasjonalt, sektorielt og/eller lokalt – på institusjons- eller fagmiljønivå. På det individuelle nivået gjelder det valg som den enkelte språkbruker gjør i ulike situasjoner. Språkvalgene innenfor dette domenet kan, i samspill med andre faktorer, bidra til å styrke eller svekke norsk som samfunnsbærende språk. Og dersom norsk forsvinner som bruksspråk på et samfunnsområde, skjer det et domenetap. I forkant av et domenetap vil trolig språkets posisjon være svekket på flere delarenaer for språkbruk, enten samtidig eller suksessivt. Det skjer altså (graduelle) tap av deldomener.

Det tredje elementet i rammen rundt studien er fenomenet internasjonalisering. I sammenheng med forskning og høyere utdanning er internasjonalisering her forstått som kunnskapsproduksjon som foregår på tvers av statsgrenser.³ Kontakt og utveksling av kunnskap over landegrenser har historisk sett vært et sentralt karaktertrekk ved akademisk virksomhet. Imidlertid har forskning og høyere utdanning ulike arenaer, betingelser og krav for internasjonaliseringsprosesser. Denne rapporten er konsentrert om høyere utdanning. Internasjonalisering på dette området har tradisjonelt for eksempel foregått ved at nordmenn studerer i utlandet, ved organiserte studentutvekslinger landene i mellom og ved besøk av gjesteforelesere. Siden 1990-tallet er samarbeidet, men også konkurransen om studenter mellom stater og institusjoner blitt intensivert. En viktig strukturell forutsetning for internasjonaliseringsprosessen i høyere utdanning på 2000-tallet er Bologna-avtalen fra 1998. Den gikk forut for den innenlandske Kvalitetsformen gjort gjeldende fra 2003. Formålet med Bologna-avtalen er å skape et felles europeisk område for høyere utdanning med enhetlige standarder. Gjennom avtalen ble førti land, blant dem Norge, til et indre utdanningsområde. For å oppfylle avtalens intensjoner legges det stor vekt på å bygge ned praktiske hindre, fremme integrasjon og studentmobilitet. I avtalelandene, herunder vårt eget, er det blitt opprettet utdanningstilbud som både skal fremme samarbeid, men også kunne konkurrere om studenter med læresteder i andre land. Språk kan både være et virkemiddel for å realisere avtalens mål om standardisering og felles utdanningsområde, og også for å tiltrekke seg utenlandske studenter til Norge. Bologna-avtalen har betydning for å forstå allmenne prosesser i norsk utdanningspolitikk, og spesielt for å se mekanismer som medvirker til å begunstige bruk av fremmede språk i utdanningsprogrammer ved norske læresteder.

Enkelt sagt finnes det to ulike språkstrategier i internasjonaliseringsprosessen. Den ene bygger på den forståelsen at internasjonalisering er lik økt bruk av engelsk. En viktig vei å

³ Gornitzka og Langfeldt, 2008: 1–11.

gå for å oppnå internasjonalisering er derfor å innføre engelsk på alle nivåer i høyere utdanning. Forkjemperne vil, litt karikert, mene: jo mer engelsk, desto mer internasjonalisert. Å snakke og skrive engelsk er å bli del av et verdensomspennende fellesskap.⁴ Den andre strategien ser en sammenheng mellom internasjonalisering og språk, men fremhever flerspråklighet og kulturelle perspektiver som det sentrale. Forkjemperne for denne strategien vil mene at rett nok er det betydningsfullt å bruke engelsk for å kommunisere, men like viktig for kommunikasjonen og det kulturelle og språklige mangfoldet er norsk og andre fremmedspråk. Språk er ikke bare tale og skrift, men også bærer av kultur, og det ypperste redskap for tenkning. For norske studenter gir morsmålet muligheter til nyanser og presisjon som et innlært fremmedspråk ikke kan gi.⁵

Disposisjon

Undersøkelsen er tematisk disponert i seks deler: Første del har i overveiende grad karakter av å drøfte kasus og definisjoner (kap.1). Andre del er dominert av et faktagrunnlag, her kartlegges omfanget av engelskspråklige masterprogrammer (kap. 2.1). I tredje del inndeles masterprogrammene og typene programmer drøftes (2.1.2 og 2.2). Det fjerde temaet er en drøfting av faktorer for å tilby utdanning på henholdsvis engelsk og norsk (kap. 3). Femte del (kap. 4.1) er en oppsummering, mens sjette og siste del (kap. 4.2) inneholder forslag til videre studier.

1.2 Kasus og kunnskap så langt

Er det slik at norsk språk taper terreng? Hvilke utdanningspolitiske, språklige og kulturelle prosesser, situasjoner og aktører utøver hver for seg og/eller til sammen innflytelse på språkutviklingen? For å svare på dette spørsmålet skal omfanget av engelsk og norsk kartlegges. Det er ingen liketil sak, for språkene brukes på en rekke ulike måter og i mange situasjoner. Domenet forskning og høyere utdanning er ingen enhetlig størrelse, men består av flere, selvstendige språkbruksarenaer. På hver arena foretar språkbrukere valg på særegent grunnlag. Det er denne forståelsen av domenet som ligger til grunn når vi søker etter mekanismer som øver innflytelse på språkbruken, og dynamikker som er virksomme i forbindelse med språkvalg. For å finne fram til disse prosessene deles domenet først inn i deldomener, og deretter ordnes deldomene etter flere og delvis kryssende akser. Kriteriene for ordningen er både av strukturell og semantisk karakter. Inndelingene er selvsagt konstruksjoner, de gjør ingen krav på å være absolutt sanne og endelige.

Domenet forskning og høyere utdanning deles inn i underområder etter hovedaktiviteter: henholdsvis forskning, utdanning og administrasjon. Denne studien retter

⁴ Wächter og Maiworm, 2007.

⁵ Østerud og Hveem, 2009: 51.

blikket mot et deldomene,⁶ høyere utdanning. Det kan igjen deles inn i flere underdomener, og det etter ulike ordningsprinsipper. Oversikten nedenfor viser en skjematisk oppstilling av en strukturell ordning for deldomenet, brukt i denne undersøkelsen. Den gjør ikke krav på å være fullstendig. Dessuten finnes det en annen inndeling av domenet, den er basert på språkbrukere, i denne studien vil det være ansatte i rollen som undervisere og studenter. Vitenskapsspråket er definert til å være det språket medlemmer av fagsamfunnet av forskere bruker i sin yrkesutøvelse samlet sett,⁷ mens utdanningsspråk er en underkategori. Det er bestemt som det språket vitenskapelig/faglig ansatte og studenter benytter i alle situasjoner som omfatter opplæring og vurdering.

Kategorier som står sentralt i dette arbeidet, er uthevet og kursivert.

⁶ Om definisjoner av deldomener og underdomener, se Ljosland, 2008: 28–29; Brandt og Schwach, 2005: 8.

⁷ Schwach, 2004: 21; Brandt og Schwach, 2005: 11.

HØYERE UTDANNING – KATEGORIER OG INNDELING⁸

- STUDIELØP
 - Studieprogrammer som fører fram til en lavere grad, bachelorgraden
 - **Studieprogrammer som fører fram til en høyere grad, mastergraden**
 - masterprogrammer med normert studietid på 2 år (ev. 1–1,5 år) (andre programmer som oppfattes som høyere nivå)
 - femårige integrerte masterprogrammer
 - lengre profesjonsutdanninger
- INSTITUSJONELT NIVÅ
 - nasjonalt
 - lærested
 - fakultet
 - institutt/senter/avdeling
- FAGOMRÅDE
 - **Fagfelt**
 - fagdisiplin
- SPRÅKBRUKSAKTIVITETER
 - **passiv bruk av språk**
 - lese og lytte
 - **aktiv bruk av språk**
 - skrive og prate
 - **Informasjoner om studieprogram og studieløp**
 - opplæringsformer
 - muntlige sjangere
 - **undervisning**
 - forelesninger
 - seminarer/øvingskurs
 - veiledning
 - muntlige studentpresentasjoner
 - gruppearbeid/kollokvier
 - skriftlige sjangere
 - informasjon om fagtilbud og studieforløp
 - pensumlitteratur
 - relevant tillegglitteratur
 - skriftlige innleveringsoppgaver
 - forelesningsnotater og lysark fra forelesninger
 - mapper
 - vurderingsformer
 - muntlige sjangere
 - **muntlig eksamen**
 - skriftlige sjangere
 - **skriftlig eksamen**
 - **masteroppgave**
 - mappevurdering
- SPRÅKBRUKERE
 - studenter
 - vitenskapelig/faglig ansatte i rollen som undervisere

⁸ Inndelingen for **studieløp**, herunder masterprogrammer, følger den som er gjort for DBH-basen; inndelingen for **fagområder** følger Universitets- og høgskolerådets (UHRs) inndeling, se <http://www.uhr.no/documents/Norskvitdisinnst.pdf>; inndelingen i **språkbruksaktiviteter** er en bearbeidelse av Brandt og Schwach, 2005: 11–14.

Studieprogrammer som fører fram til en mastergrad, er valgt som kasus for denne studien fordi NIFU STEP mener de kan være et egnet objekt når en vil kartlegge språkbruk i høyere utdanning. Dette kan begrunnes på to måter, for det første ut fra gradens betydning internt i utdanningssystemet, for det andre ut fra utdanningens betydning i en bredere, samfunnsmessig sammenheng. Mastergrad er en sluttteksamen i høyere utdanning. Innenfor høyere utdanning utgjør masterprogrammene en relativt enhetlig type utdanning som er sammenlignbar på tvers av fagområder. Når en velger masterprogrammer som undersøkelsesobjekt, kan alle fagområder og alle typer studier av høyere grad inngå, inkludert profesjonsstudier og femårige, integrerte masterprogrammer. En kan også skaffe seg et helhetsbilde av språksituasjonen i utdanningen i ett land og sammenligne resultater herfra med situasjonen andre steder.

Den andre grunnen til å velge masterprogrammer er av utadrettet art, nemlig at oppmerksomheten da rettes mot utdanningens funksjon og nytte i en bredere samfunnsmessig og språklig sammenheng. Tallmessig utgjør masterstudentene en relativt stor gruppe, i alt 50 000 personer. Som enhet betraktet er studentene en gruppe språkbrukere som vil komme til å inneha sentrale yrkesposisjoner i samfunnet. Mastergraden er en inngangsport til arbeidslivet, til et nasjonalt (og ev. flernasjonalt) profesjonsfelleskap. Dessuten er mastergraden en portåpner til forskningen, men forskerutdanningen skjer på doktorandnivå (se også 3.1.2).

Utviklingen på det tidlige 2000-tallet inntil 2007

Mest trolig økte antallet masterprogrammer på engelsk på 2000-tallet, men fram til høsten 2007 ble det ikke systematisk samlet inn informasjon for Norge som kunne dokumentere en slik økning. Imidlertid var det utført tre enkeltundersøkelser og gjort en manuell telling. En første opptelling, fra 1999–2000, viste at det da ble tilbudt 51 engelskspråklige masterprogrammer.⁹ I 2002 skal det ifølge en europeisk undersøkelse ha vært tilbudt 35 programmer. Tallet inkluderte både bachelor- og masterprogrammer.¹⁰ Resultatet bygde på spørreskjemaer, og det er meget mulig at det forekom underrapportering.¹¹ Samme undersøkelse ble gjentatt for studieåret 2006–2007, men da begrenset til masterprogrammer. Resultatet nå ble 53 programmer på engelsk.¹² Også i denne spørreundersøkelsen har det trolig forekommet underrapportering,¹³ siden en manuell

⁹ Ammon og Mc Connell, 2002: 101. Tellingen omfattet universitetene i Bergen, Oslo og Tromsø samt NTNU, Norges handelshøgskole og Norges landbrukshøgskole (fra 2007 Universitetet for miljø og biovitenskap).

¹⁰ Maiworm og Wächter, 2002: 26, tabell 3.2.

¹¹ Maiworm og Wächter, 2002: 25, tabell 3.1.

¹² Wächter og Maiworm, 2007: 32, tabell 6.

¹³ Wächter og Maiworm, 2007: 23, tabell 1.

telling for samme studieår (2006–2007) konkluderte med at det da ble tilbudt om lag 190 masterprogrammer på engelsk i Norge.¹⁴

Faglitteratur og annen litteratur

Faktisk språkbruk og språkvalg i academia var langt på vei et ikke-tema innenfor forskningen i sosiolingvistikk inntil tusenårsskiftet. Det var heller ikke noe emne innenfor det flerdisiplinære, men statsvitenskaps- og sosiologidominerte temafeltet ”studier av forskning og høyere utdanning”. Men fra 1990-tallet av ble språkbruk og språkvalg i noen grad løftet fram. Noe av bakgrunnen var trolig lingvister og andre forskeres egne erfaringer, de merket at arbeidsplassene deres, institusjoner for forskning og høyere utdanning, ble mer engelskspråklige. Akademia var et av flere samfunnsområder der engelsk ble mer brukt, på bekostning av nasjonalspråkene. Slike erfaringer ble beskrevet av lingvister og andre språkinteresserte akademikere i mange ikke-europeiske og europeiske land, også i Norden og i Norge.

Litteraturen om språkbruk og språkvalg i forskning og høyere utdanning, med vekt på deldomenet høyere utdanning, kan grovt sett deles i fire typer – overgangene er imidlertid flytende. En første type er knyttet til kartlegging og leveranse av statistiske oversikter over faktisk bruk av engelsk, for eksempel fordelt på deldomener, språkbruksaktiviteter, språkbrukere og fagfelter.¹⁵ En annen del er preget av (essayistiske) fremstillinger av faglige utfordringer og problemer knyttet til bruk av engelsk.¹⁶ En tredje gruppe er (kasubaserte) studier av konkrete mekanismer som influerer på svekkelse, alternativt opprettholdelse, av norsk eller andre nasjonalspråk som bruksspråk.¹⁷ En fjerde type utgivelser består av utredninger som for det meste er skrevet i den hensikt å danne grunnlag for en språkpolitikk på nasjonalt og/eller institusjonelt nivå.¹⁸ Denne rapporten plasserer seg hovedsakelig i første kategori, men har forgreninger til de tre andre typene. ”Masterprogrammer på engelsk” er samtidig en frittstående fortsettelse av utredninger om samme tema som NIFU STEP utførte på oppdrag av Språkrådet i 2005 og 2007.¹⁹

¹⁴ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt nummer 1281526, mappe kilder, opplysninger i e-post fra rådgiver ved Senter for internasjonalisering av høyere utdanning, Bente Gundersen, 2.10.2007. Første oversiktskatalog ble publisert 1.11.2005 og gjort gyldig for studieåret 2006–2007. Lesedatoer i september og oktober 2007. Det ble ikke skilt mellom programmene med hensyn til oppnådde studiepoeng.

¹⁵ Hatlevik og Norgård, 2001; Schwach, 2004; Brandt og Schwach, 2005; Schwach, 2009.

¹⁶ Höglin, 2002; Jansson 2008.

¹⁷ Ljosland, 2008.

¹⁸ For en oversikt over utgivelser med vekt på Norge fram til sommeren 2008, se Ljosland, 2008: 120–128.

¹⁹ Brandt og Schwach, 2005; Schwach, 2007.

1.3 Kildegrunnlag, fremgangsmåte og presiseringer

Kildemateriale, definisjoner og kategoriseringer inntar en viss plass i ”Masterprogrammer på engelsk i Norge”, også fordi fremgangsmåten og resultatene fra kartleggingen skal bidra til å finne fram til indikatorer for bruk av norsk språk på området høyere utdanning. Språkrådet ønsker å utvikle markører til bruk for fremtidige statusrapporteringer om det norske språkets stilling innenfor domenet høyere utdanning og forskning, jevnfør regjeringens målsetting om språkbarometer i ”Mål og mening”.²⁰

1.3.1 Kilder

Undersøkelsen er hovedsakelig basert på innsamlet datamateriale, for det meste åpne statistiske kilder og andre lett tilgjengelige kilder, men også institusjonenes hjemmesider. Inntil høstsemesteret 2007 fantes det dårlig med dokumentasjon når det gjaldt omfanget av bruk av engelsk i høyere utdanning. Det daværende Norsk språkråd (fra 2005 Språkrådet) foreslo i 2003 overfor Utdannings- og forskningsdepartementet (fra 2008 Kunnskapsdepartementet) at det skulle føres statistikk over undervisningsspråk i høyere utdanning. Forslaget ble i første omgang avvist, men en registrering kom i stand fire år senere.²¹ Fra da av har NSD samlet inn opplysninger om undervisningsspråk for alle emner og studieprogrammer til DBH. Dessverre manglet det data fra én institusjon, Handelshøyskolen BI, for våren 2009,²² og derfor omfatter datagrunnlaget de tre semestrene høsten 2007, våren 2008 og høsten 2008. Disse dataene er ikke offentliggjort i den forstand at de ikke finnes publisert som statistiske oversikter i DBH. Datamaterialet ble rensket for dobbeltføringer, tomme linjer og åpenbare feilstavinger, alle faktorer som gjorde at antallet programmer ble inflatert. Programmer som hadde samme kode, men hadde skiftet språk fra norsk til engelsk eller vice versa, ble beholdt som to innføringer for at det skulle være mulig å telle språklige skifter.

NIFU STEP's kandidatundersøkelse har vært benyttet for å finne svar på hvor masterkandidatene tar arbeid, innenlands eller utenlands? Også en annen NIFU STEP-undersøkelse inneholder informasjon av potensiell interesse: ”Norske forskningsvilkår i et internasjonalt perspektiv. Utvalgsundersøkelse til vitenskapelig ansatte og forskere (CAP, 2007). I 2007 ble det sendt ut et spørreskjema til 5000 forskere, derav 3500 i UoH-sektoren. Blant spørsmålene var det noen om språk. Svarene er foreløpig ikke publisert.”²³

²⁰ *Stortingsmelding nummer 35 (2007–2008)*, 2007: 51.

²¹ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt nummer 1281526, mappe kilder, skannet fra Språkrådets arkiv, Brev fra Norsk språkråd til Utdannings- og forskningsdepartementet 28.3. og 22.4.2003, svar fra Utdannings- og forskningsdep. 15.8.2003.

²² NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt nummer 1281686, mappe kilder, Yngve Bersvendsen i e-post til Vera Schwach, 11.5.2009.

²³ Vabø og Ramberg, 2009: 83–94.

1.3.2 Definisjoner

Teknisk om masterprogrammene

Et første kriterium for at et masterprogram skulle inngå i undersøkelsen, var at det var regulert av norske myndigheter og i det vesentlige foregikk innenlands. En mastergrad kan fullføres etter et toårig studium etter fullført treårig bachelorgrad (120 studiepoeng) Noen læresteder tilbyr toårige masterprogrammer som bygger på en treårig profesjonsutdanning, slik som for eksempel sykepleie (120 sp.). Det finnes også noen programmer med halvannet års varighet (90 sp.). Et fåtall masterprogrammer strekker seg over kun ett år (60 sp.). Masterprogrammet kan også være et sammenhengende femårig studium (femårig integrert masterutdanning, (300 sp.) eller være et profesjonsstudium (300–360 sp.). Det gjøres eget opptak til de enkelte masterprogrammene.

Alle typer masterprogrammer er tatt med i undersøkelsen, men det ble satt en nedre grense ved programmer som resulterer i færre studiepoeng enn 60 (ett års normert studietid). Denne grensen er trukket for å hindre at flere programmer som gir få studiepoeng, eventuelt skulle "blåse opp" det totale antallet. En kontrollsjekk viste at gjennomsnittlig rundt 92 prosent av masterprogrammene fra høsten 2007 til våren 2008 var på minst 60 studiepoeng.²⁴ Videre er masterprogrammer der engelsk språk er studieobjektet eller en vesentlig del av det, for eksempel engelsk språk og litteratur eller geografiske områdestudier av eksempelvis Nord-Amerika-studier, holdt utenfor. Et fåtall masterprogrammer med andre undervisningsspråk enn norsk og engelsk er også tatt ut og presenteres separat (tabell 2.5).

Engelsk som undervisningsspråk, en god definisjon på masterprogrammer på engelsk? Engelskspråklige programmer skulle ideelt sett være programmer der engelsk var det eneste språket i alle opplærings- og vurderingsformer. Programmer der opplæring og vurderinger kunne veksle mellom norsk (ev. andre språk) og engelsk, skulle ikke inkluderes. Men likevel valgte NIFU STEP å definere engelskspråklige masterprogrammer som programmer med engelsk som intendert undervisningsspråk, det vil si programmer som planlegges undervist i på engelsk. Definisjonen er slik av pragmatiske hensyn, for den overensstemmer da med den avgrensningen som benyttes for å innsamle og kode språk i masterprogrammer i regi av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD) til deres database for statistikk om høgre utdanning (DBH) som danner et sentralt kildegrunnlag for rapporten. Definisjonen har (utilsiktet) til konsekvens at en sjanger alene blir en indikator for språkbruk.

²⁴ Gjennomsnittlig 90 prosent av alle programmer med undervisningsspråk norsk var på minst 60 studiepoeng, mens 99 prosent av de engelskspråklige var det (se vedleggsdel, tabellene v1 til v3).

Prinsipielt bør det drøftes om det er tilstrekkelig at intendert undervisningsspråk skal definere samlet språkbruk. For å komme fram til mer presise anslag over omfanget av engelsk i høyere utdanning bør en trolig trekke inn flere indikatorer. Språk brukt i masteroppgaver kan være en egnet markør for å registrere faktisk språkbruk og endringer over tid. Begrunnelsen for det er at sjangeren masteroppgave står sentralt i mange masterprogrammer. Studenten bruker ikke bare språket passivt, som leser av utenlandsk faglitteratur og som tilhører til noen som taler på fremmede språk. Han/hun tar det fremmede språket aktivt i bruk og det i en høyt formalisert skriftlig sjanger. Forskningstemaer og problemstillinger skal formuleres og drøftes, og det skal konkluderes. Oppgaveskrivingen står sentralt når studenten skal tilegne seg fagdisiplinens metoder, tenkning, vitenskapsspråket og gjerne et særegent fagspråk med en spesifikk terminologi. Masteroppgaven er en inngangsport til både kunnskap og språk innenfor fagdisiplinen, til det språket som brukes av fagfolkene i profesjonelle sammenhenger både i og utenfor akademia, (se 2.1.2 og vedlegg 3 til rapporten: kartlegging av språk i (hoved-)/masteroppgaver, utvalgte år 1986–2006.)

Utenlandske studenter

Utenlandske studenter er definert som studenter med utenlandsk statsborgerskap, slik dette fremgår av personnummeret. Upresist, men for enkelhets skyld, brukes ”utenlandske studenter” som betegnelse i teksten. Studenter fra andre skandinaviske land faller i samme kategori som studenter fra øvrige stater. Hvorvidt de utenlandske studentene er kommet til Norge i ens ærend for å studere, eller om de har bodd i landet i lengre tid og har annen tilknytning til Norge, gir ikke datamaterialet grunnlag for å vite noe om. Av de datarapportene som ble spesialbestilt for denne studien, fremgår det heller ikke hvilket land studentene kommer fra. Imidlertid finnes det opplysninger om utenlandske studenters nasjonalitet i offentliggjorte statistikker på DBH-basens hjemmesider. Oversiktene innbefatter imidlertid studenter både på bachelor- og masternivå.²⁵ Det er gjort noen stikkprøver på enkelte programmer for å finne ut hvor studentene med utenlandsk statsborgerskap kom fra (avsnitt 2.2).²⁶

Koding på språk

Definisjonen i DBH er som nevnt basert på språket slik det annonseres i studiekataloger eller tilsvarende. I praksis kan språket endres, for eksempel om det viser seg at kun norske studenter melder seg til et program som var annonsert på engelsk. Det motsatte kan også forekomme, at et emne ble tilbudt på norsk, men at det så melder seg utenlandske studenter, slik at det blir undervist på engelsk. Slike endringer mellom intendert og faktisk

²⁵ http://dbh.nsd.uib.no/dbhvev/student/utenlandske_rapport

²⁶ I tillegg kan studenter være registrert på lokale programmer (søknadsprosessen går utenom Samordnet opptak) og som ikke finnes i DBH-oversikten over studieplasser.

språkbruk tar ikke kodingen i DBH hensyn til, og her kan det ligge en feilkilde. Det hadde vært ønskelig, men er ikke praktisk mulig, å få tall for faktisk undervisningsspråk.

Forskjeller mellom tilbud av og etterspørsel etter programmer

Tilbyr institusjonene programmer som ikke realiseres? Og er det forskjeller mellom norsk- og engelskspråklige programmer her? Disse to spørsmålene om avvik mellom tilbud og etterspørsel kan ikke studien besvare.

2 Utbredelsen av masterprogrammer

Spørsmålet om det faktiske omfanget av engelsk i høyere utdanning er stort og flerfasettert. Fra tidligere undersøkelser vet man at engelsk brukes i et visst omfang, men ikke presist hvor stort omfanget er. I denne studien blir bruk av engelsk som nevnt operasjonalisert til omfanget av engelskspråklige masterprogrammer og sett i forhold til det totale antallet programmer og innskrevne studenter.

Masterprogrammer blir så inndelt langs to linjer: etter programmets faktiske språk og etter type program. Drøftingen (2.1.2) bruker denne inndelingen. Om vi ser på faktisk språk, så kan programmene enten være enspråklig engelske eller parallellspråklige. Parallellspråklighet vil si at to, eventuelt flere, språk regelmessig brukes i opplærings- og vurderingssituasjoner eller innenfor en sjanger. Den andre inndelingen gjelder type program. De enspråklige og parallellspråklige programmene på engelsk kan enten være breddeprogrammer eller nisjeprogrammer. Med breddeprogrammer menes allmenne, bredt orienterte studietilbud rettet mot større studentmasser. Om tilbudet er på engelsk, finnes det intet parallelltilbud på norsk og vice versa. Den andre gruppen er engelskspråklige programmer som utgjør nisjer i høyere utdanning. De er paralleller eller særskilte studieprogrammer opprettet for å tilby studenter (fra utlandet) et valg av engelskspråklig utdanning. Det typiske nisjeprogrammet er et spesialisert og spisset masterprogram som tilbys ved siden av ordinære norskspråklige (parallellspråklige) studietilbud. Programmet er særskilt tilrettelagt i kraft av tema og/eller språk, og/eller det kan være knyttet til utvekslingsprogrammer. Grenseoppgangen kan stundom være uklar.

2.1 Omfang

Studenter

Tabell 2.1 viser antall masterstudenter totalt for de tre semestrene høsten 2007 til høsten 2008. Definisjonen på et engelskspråklig program i DBH er at undervisningsspråket var engelsk.

Tabell 2.1 *Antall masterstudenter totalt og på engelskspråklige masterprogrammer, fra høstsemesteret 2007 til høstsemesteret 2008. Per semester*

	H-2007	V-2008	H-2008	Gj.snitt
Totalt	49 889	47 590	51 506	49 662
Herav på engelske masterprogrammer	13 007	12 850	14 906	13 588
Prosentandel på engelsk	26,1	27,0	28,9	27,4

Note: Omfatter kun programmer hvor det er registrert studenter, og som gir 60 studiepoeng eller mer.

Kilde: DBH.

Samlet sett var det gjennomsnittlig registrert 49 662 studenter på masterprogrammer hvert semester. 13 588 studenter, eller 27,4 prosent, var innskrevet på et engelskspråklig

masterprogram. Muligens stiger prosentandelen av engelske programmer, men tidsspennet er for kort til at det kan trekkes entydige slutninger.

Masterprogrammer

Tabell 2.2 fremstiller det samlede antallet masterprogrammer og hvor mange som var definert som engelskspråklige.

Tabell 2.2 *Antall masterprogrammer totalt og herav på engelsk H-2007–H-2008. Per semester*

	H-2007	V-2008	H-2008	Gj.snitt
Totalt	935	885	905	908
Herav på engelsk	143	162	204	170
Prosentandel på engelsk	15,3	18,3	22,5	18,7

Note: Omfatter kun programmer hvor det er registrert studenter, og som gir 60 studiepoeng eller mer.

Kilde: DBH.

Antallet programmer hvert semester var gjennomsnittlig 908. Tilbudet varierte fra semester til semester, men tidsspennet er for knapt til at vi kan vite om det dreier seg om semestervise variasjoner eller er uttrykk for en trend. Nedgangen i det samlede antall programmer fra 2007 til 2008 kan delvis henge sammen med utfasing av en tidligere studieordning for høyere grad, den med hovedfag. 2007 var det siste året kandidater kunne avlegge eksamen etter gammel studieordning. Samtidig kan nye programmer ha kommet til. Av de 908 programmene var gjennomsnittlig 170, eller 18,7 prosent, på engelsk. Det synes å være en tendens til økende bruk av engelsk, men tidsspennet er for kort til at vi kan si noe sikkert. Et tall som imidlertid styrker antagelsen, er at 54 programmer skiftet fra norsk til engelsk i løpet av de tre semestrene. Motsatt skal åtte programmer ha skiftet fra engelsk til norsk eller ha vekslet mellom språkene.²⁷

Andre fremmedspråk enn engelsk, brukes de?

Tabell 2.3 viser tallet på studieprogrammer med andre undervisningsspråk enn norsk og engelsk og antallet studenter registrert på dem.

Tabell 2.3 *Antall studieprogrammer på andre språk enn norsk og engelsk H-2007–H-2008. Per semester*

	H-2007	V-2008	H-2008	Gj.snitt
Antall programmer	4	2	2	2,7
Antall studenter	14	11	12	12,3

Note: Omfatter kun programmer hvor det er registrert studenter, og som gir 60 studiepoeng eller mer.

Kilde: DBH.

²⁷ Alle var ved Høgskolen i Agder/Universitetet i Agder.

Tabellen illustrerer hvor fåtallige de studentene er som melder seg til et masterprogram der undervisningsspråket er et annet enn norsk og engelsk. Alle de oppførte programmene er innenfor fagfeltet språkvitenskapelige fag.

2.1.1 Engelskspråklige programmer, mønstre i kvantitativ fordeling

Hvordan fordeler masterprogrammene seg kvantitativt sett? Er det et stort antall studenter på en rekke engelskspråklige programmer, eller er studentene konsentrert om et fåtall fagfelter eller studieprogrammer? Tabell 2.4 viser hvordan de studentene som er innskrevet på de engelskspråklige programmene, fordeler seg på ulike programmer.

Tabell 2.4 Gjennomsnittlig antall studenter i masterprogrammer på engelsk H-2007–H-2008, sortert i kvartiler etter synkende studenttall

Kvartil	Antall studenter per program		Antall programmer	Prosentandel av studenter
	Høyest	Lavest		
1	1 277	537	4	24
2	528	348	9	25
3	336	84	26	26
4	83	1	177	25
Totalt			216	100

Note: Kun programmer som gir 60 studiepoeng eller mer, inngår.

Kilde: DBH.

Aller først en kommentar til kolonnen ”antall programmer”, som er nummer to fra høyre. Den er summert opp til 216 programmer. Differansen mellom det tidligere oppgitte gjennomsnittet for de samme tre semestrene, 170 programmer (tabell 2.2, høyre kolonne), skyldes hovedsakelig to forhold. Tabell 2.2 bygde på semestervise registreringer, mens tabell 2.4 er basert på en samlet registrering for alle tre semestrene på de engelskspråklige masterprogrammene. Programmer kan være registrert med studenter i ett, to og/eller tre semestre; derfor blir det samlede antallet programmer høyere. Den andre grunnen til avviket kan være at et program som innholdsmessig er ensartet, har skiftet navn for eksempel fra norsk til engelsk i løpet av de tre semestrene som det er innsamlet data for. De er registrert som to programmer her. Som alt nevnt skiftet 54 programmer fra norsk til engelsk undervisningsspråk i tidsrommet.

Tabell 2.4 viser at et mindre antall engelskspråklige programmer har et relativt stort antall studenter. Det finnes totalt rundt 216 engelskspråklige programmer, men studentene er konsentrert om et fåtall av dem. Halvdelen av studentene er innskrevet på 13 av programmene. I tredje kvartil finner vi 29 engelskspråklige programmer, mens de i fjerde kvartil utgjør hele 177 programmer av 216. De 13 programmene som har halvparten av studentene, er konsentrert til tre/fire fagfelter og fire læresteder. Dette er: profesjonsstudiet i medisin ved Universitetet i Oslo, mastere på fagfeltene økonomi, ledelse og markedsføring (med et samlenavn upresist kalt ”master of science” på engelsk) ved Handelshøyskolen BI og endelig 11 studieprogrammer eller integrerte mastergrader ved Norges tekniske Universitet (NTNU) og et integrert masterstudium i energi og miljø ved Arkitekthøgskolen. Den presise fordelingen er vist i rapportens vedleggsdel, tabell v 5.

Fordelingen på fagfelter i Norge ser delvis ut til å stemme overens med et europeisk bilde, med et mulig unntak for medisin. I en europeisk studie fra 2007 ble det pekt på at spesielt tre fagfelter hadde en høy andel av engelskspråklige programmer.²⁸ Her bør det imidlertid tas forbehold om et mulig sirkelresonnement, siden den ovennevnte europeiske undersøkelsen hadde et tyngdepunkt i datamaterialet fra nordeuropeiske land – Nederland og de nordiske statene. Faktisk skal de tre fagfeltene utgjøre en stor del av det samlede antall masterprogrammene som tilbys på engelsk i Europa. Det ene var ingeniørfag med 27 prosent av samtlige programmer, og hakk i hæl fulgte studieprogrammer innenfor næringsliv og ledelse (på engelsk ”business og management studies”), med en andel på 24 prosent. På tredje plass, med 21 prosent, fulgte programmer innenfor fagområdet samfunnsvitenskap. Rapporten presiserer ikke nærmere hvilke fagfelter eller fagdisipliner disse samfunnsvitenskapelige programmene tilhører. På de følgende plassene følger masterprogrammer innenfor fagfeltet naturvitenskap og dernest feltene matematikk og informatikk. I de ovenfor nevnte undersøkelsene figurerer medisin i statistikken, men dette faget fremheves ikke blant de engelskspråklige studieprogrammene. I norsk og muligens i nordisk sammenheng ser medisin ut til å utmerke seg som et fag med vilje til engelsk.²⁹

For øvrig representerer den gruppen av engelskspråklige programmer der halvparten av alle studenter er innskrevet, breddeutdanning innenfor sine fagfelter. Dette er allmenne studietilbud rettet mot større grupper potensielle studenter. Når tilbudet gis på engelsk, finnes det intet parallelt tilbud på norsk.

Hvem var de studentene som var innskrevet på engelskspråklige programmer?

Er det utenlandske statsborgere og/eller norske som er påmeldt på engelskspråklige programmer? Tabell 2.5 fremstiller antallet masterstudenter studenter totalt og videre antallet og andelen som var registrert på disse programmene. Tabell 2.2 viste at det var registrert 49 662 studenter alt i alt, og av dem var 13 588 studenter registrert på et engelskspråklig program. Med disse tallene i minne skal vi nå se på tall for utenlandske statsborgere som er registrert som studenter på masterprogrammer i Norge.

Tabell 2.5 *Antall utenlandske studenter på masterprogrammer etter undervisningsspråk. Per semester*

Undervisningsspråk	H-2007	V-2008	H-2008	Gj.snitt
Norsk	2 295	1 970	1 996	2 087
Engelsk	1 793	1 901	2 463	2 052
Andre	2	1	4	2
Totalt	4 090	3 872	4 463	4 142

*Note: Omfatter kun programmer som gir 60 studiepoeng eller mer.
Kilde: DBH.*

²⁸ Wächter og Maiworm, 2007: 45.

²⁹ Roald og Stray-Pedersen, 2004: 115–121; Jarvad, 2001: 99.

Tabell 2.5 viser at det var registrert 4142 utenlandske studenter i alt.³⁰ De utgjorde i gjennomsnitt cirka 8 prosent av det totale antallet studenter på 49 662. Av studentene gikk halvparten, 2087 studenter, på studieprogrammer med norsk som undervisningsspråk og den andre halvdel, 2052, på engelskspråklige masterprogrammer, der det samlede antall påmeldte studenter var 13 588. Altså hadde 15 prosent av de påmeldte studentene på engelskspråklige programmer utenlandsk statsborgerskap. Med andre ord kan en regne med at rundt 85 prosent av studentene på de engelskspråklige programmene hadde norsk statsborgerskap. Følgelig vil flesteparten av de studentene som var innskrevet på slike programmer, høyst sannsynlig har norsk som morsmål (eller andrespråk).

Hvor stor er andelen av studenter med utenlandsk statsborgerskap på de tre–fire største programmene på de ulike fagfeltene? De største programmene var altså profesjonsstudiet i medisin ved Universitetet i Oslo, mastere i økonomi, ledelse og markedsføring (”master of science”) ved Handelshøyskolen BI, elleve studieprogrammer eller integrerte mastergrader ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) og ett integrert masterstudium i energi og miljø ved Arkitektthøgskolen.³¹ Medisin hadde gjennomsnittlig 104 utenlandske studenter av 1277, altså cirka 8 prosent. Masterstudiene ved NTNU hadde rundt 102 studenter med utenlandsk statsborgerskap av totalt 5025 studenter,³² noe som gir en andel med ikke-norsk statsborgerskap på cirka 2 prosent. De utenlandske studentene kommer fra en rekke land, men våre skandinaviske naboland er godt representert ved NTNU.³³ Masterprogrammet i arkitektur hadde 43 utenlandske studenter av totalt 336, eller rundt 13 prosent.

Andelen studenter med utenlandsk statsborgerskap er altså maksimum 10–15 prosent på de programmene på engelsk som har et høyt antall studenter registrert. Med andre ord: De aller fleste av studentene på disse engelskspråklige programmene, 85–90 prosent, har trolig norsk statsborgerskap og norsk som førstespråk (eller andrespråk).

2.1.2 Er programmene virkelig engelskspråklige eller helst parallellspråklige?

Innbakt i forestillingen om masterprogrammer på engelsk er at alle språkbruksaktiviteter skjer på dette ene språket. Ikke bare skal forelesninger og seminarer holdes på engelsk, men studentene skal også skrive sine oppgaver, inklusive masteroppgaven, på dette verdensspråket, og videre vil de få eksamensoppgaver på engelsk og er forpliktet til å besvare dem på samme språk. Men svarer de faktiske forhold til denne ideen? Nei, ikke nødvendigvis, viser det seg.

³⁰ Noen få mindre, private høyskoler innrapporterer ikke studenter etter statsborgerskap, men de har trolig svært få utlendinger og svært få engelskspråklige programmer. NIFU STEP, elektronisk arkiv, engelskspråklige mastergrader, prosjekt 1281686, mappe kilder, e-post fra Yngve Bersvendsen til Vera Schwach 16.6.2009.

³¹ Et program er trolig kodet med feil lærested. Programmet ”Energi og miljø – masterstudium (5-årig)” finnes ikke oppført ved AHO, men ved NTNU, www.aho.no og www.ntnu.no, lesedato 6.7.2009.

³² ”Energi og miljø” er ikke inkludert i tallene.

³³ http://dbh.nsd.uib.no/dbhvev/student/utenlandske_rapport.

På to måter tilsløres det at den språklige realiteten i (mange) masterprogrammer på engelsk muligens er en annen. Den første er at vår definisjon på et slikt program er som den er: dette er programmer med engelsk som *intendert undervisningsspråk* (se 1.3.2). Dette innebærer at vi gjør passiv bruk av språk og én type muntlig sjanger til den avgjørende indikatoren for språkbruk totalt sett. I tillegg til overnevnte indikator bør en trekke inn flere faktorer og analysere språkbruken i flere sjangere før det avgjøres om programmet er engelskspråklig.

En annen grunn til å tro at den språklige realiteten blir tilslørt, er studier som viser at studenter faktisk bruker sitt førstespråk (ev. andrespråk) i studietilbud definert som engelskspråklige. Lehtonen et al., som i 2002 skrev om undervisning på engelsk ved Helsinki universitet, pekte på et interessant fenomen: Det finske språket var tydelig til stede i de engelskspråklige programmene.

”Embedded in the idea of the Teaching Through English (TTE) is that all course-related activities – not only reading requirements – take place in English;:: lectures are delivered in English, essays are written in English, required reading is in English and exams are set and taken in English”. However it is likely that the reality does not necessarily correspond with the idea. Many learning-related activities are likely to take place in the native language(s) of the students and teachers [...]. Therefore, TTE does not necessarily equal learning solely through English. It is also possible that problem created by the use of English and deficient study skills arise in the English medium situations [...].³⁴

Og i sin doktoravhandling, ”Lingua franca, prestisjespråk og forestilt fellesskap”, fant Ragnhild Ljosland samme fenomen. I kassustudien av masterprogrammet industriell økologi (”Industrial ecology”) ved NTNU, som er beregnet for utenlandske og innenlandske studenter på samme tid og skulle være gjennomført engelskspråklig både i opplæring og vurderinger,³⁵ var det (forbausende?) hyppig bruk av norsk. En spissformulert hypotese kunne være: Det er en stor fordel å være god i norsk for å studere på engelsk i Norge. Dessverre gir ikke rammene for dette prosjektet anledning til en systematisk utprøving av påstanden. Her må vi nøye oss med noen stikkprøver og håpe at andre forskere følger opp med nærstudier av det fenomenet som Lehtonen har beskrevet, undersøkelsen til Ljosland bekreftet.

Til en rask sjekk av faktisk språkbruk ble fire grupper med engelskspråklige programmer valgt ut. Halvparten av studentene på masterprogrammer på engelsk var registrert her. De fire var: medisin ved Universitetet i Oslo, femårige integrerte masterstudier i teknologi og matematikk ved NTNU, master i arkitektur ved Arkitekt- og designhøyskolen i Oslo og endelig masterprogrammene i økonomi, ledelse og markedsføring (”master of science”) ved Handelshøyskolen BI.

Vi undersøkte språket på internettsidene presentasjoner av studieprogrammene, det ble søkt etter spesifikke opplysninger om språk i opplærings- og vurderingsformer, og spesielt var vi interessert i undervisningsspråk, språkkrav stilt til eksamensbesvarelser, til

³⁴ Lehtonen, Lönnfors og Virkkunen-Fullenwider, 1999: 2.

³⁵ Ljosland, 2008: 222–243.

innleveringer og masteroppgaver. I tillegg lette NIFU STEP etter allmenne dokumenter som i praktiske eller mer prinsipielle vendinger informerte om språkbruk og språkvalg, strategier og programmets språkpolitikk. Det siste først: Muligens finnes det slike kunngjøringer og en slik kollektivt uttrykt språkbevissthet og språkpolitikk, men i så fall kommer dette ikke til uttrykk på Internett. Ingen steder fantes det noe om språk, ei heller henvisninger til prinsipper om språkstrategier for masterprogrammet/fagdisiplinen/fagfeltet/avdelingen.

Samtlige masterprogrammer presenteres på norsk. Profesjonsstudiet i medisin er registrert som engelskspråklig i DBH, men på studieprogrammets hjemmeside står det å lese: "Undervisningsspråket er norsk, men i 9. semester er undervisningsspråk[et] satt til engelsk." Dessuten skal eksamensbesvarelsene i hovedsak være på norsk står, heter det.³⁶ Profesjonsstudiet medisin har ingen masteroppgave av større omfang – men studentene må skrive prosjektoppgaver som har et omfang på to semestre. Medisinstudiet er langt på vei norskspråklig med et innslag av engelsk. I stortingsmeldingen "Internasjonalisering av utdanning" presenteres for øvrig medisin som et godt eksempel på internasjonalisering på hjemmebane.³⁷

På Arkitekthøgskolens femårige masterprogram, "master i arkitektur", foregår grunnundervisningen på norsk. Men undervisningen på studioskurs og fordypningskurs er "anten på norsk, engelsk og norsk, eller berre på engelsk".³⁸ Det gis imidlertid ingen opplysninger om hvorvidt eksamener holdes utelukkende på engelsk eller også på norsk. I 2007 og 2008 ble 28 prosent av masteroppgavene skrevet på engelsk og 71 prosent på norsk.³⁹ Mastergraden i arkitektur er vel helst et norskspråklig studium med enkelte innslag av engelsk.

På Handelshøgskolen BI undervises, ifølge hjemmesiden, alle masterprogrammer på engelsk, med unntak for master i regnskap og revisjon, der undervisningsspråket er norsk.⁴⁰ Det gis ingen opplysninger om hvorvidt eksamener holdes utelukkende på engelsk eller også på norsk. I 2007 og 2008 ble 89 prosent av masteroppgavene skrevet på engelsk og 11 prosent på norsk, de aller fleste av de sistnevnte innenfor det norskspråklige masterprogrammet.⁴¹ BIs masterprogrammer på engelsk i økonomi, ledelse og markedsføring gir forrang til engelsk. De er for det meste engelskspråklige, men har en spesialisering på et norsk delprogram. Det er godt mulig at det finnes norskspråklige innslag i for eksempel eksamener. Nærstudier må til for å stadfeste språkbruken ved BI mer detaljert.

³⁶ www.uio.no/studier/program/medisin/om/undervisning-eksamen.xml

³⁷ *Stortingsmelding nummer 14 (2008–2009)*, 2009: 52.

³⁸ www.aho.no

³⁹ www.aho.no/Global/Dokumenter/Studier, lesedato 15.7.2009. 46 kandidater leverte inn avsluttende "diplom", 33 var på norsk, 13 på engelsk. Inndelingen er gjort med grunnlag i språket i oppgavens tittel.

⁴⁰ www.bi.no/Content/StudyOverview_61122.aspx, lesedato 12.5.2009.

⁴¹ www.bibsys.no, søk gjort etter norskspråklige og engelskspråklige masteroppgaver for 2007 og 2008. Koden BI bruker når masteroppgaver legges inn, lå til grunn for søket. 406 oppgaver var registrert, 362 på engelsk og 44 på norsk. Språket i oppgavens tittel dannet grunnlag for inndelingen.

Informasjonen om NTNUs femårige masterprogrammer inneholder knapt opplysninger om språk, verken i opplæring, eksamener eller masteroppgaver. Muligens er engelsk så selvfølgelig at det ikke behøver nevnes, alternativt har ikke de som gir informasjonen, tenkt på språk som vesentlig i forbindelse med studier.⁴²

Til sist gjorde NIFU STEP en sjekk for et annet masterprogram som hadde et relativt høyt antall studenter, det var på fagfeltet økonomi: profesjonsstudiet i samfunnsøkonomi ved Universitetet i Oslo. Også her er det først og fremst undervisningen som er på engelsk. Andre former for opplæring og vurdering foregår helst på norsk.⁴³ Imidlertid viste en undersøkelse av språket i masteroppgaver at rundt 40 prosent ble skrevet på engelsk og knappe 60 på norsk i 2006 (rapportens vedleggsdel, tabell v 13.).

En oppsummering så langt er at de masterprogrammene på engelsk som har flest studenter registrert, i realiteten trolig er parallellspråklige. På tabloid vis kan situasjonen illustreres med en strofe fra Per Kvists velkjente sang fra 1929, den om Ola fra Sandefjord, han som var lettmatros om bord og gikk i land i England: "Det gikk på engelsk og norsk, engelsk og norsk." Programmene ligger på en skala med glidende overganger fra overveiende norsk til mest norsk.

2.2 Programmer på engelsk, bredde og nisje?

I forrige delkapittel ble det samlede omfanget av engelskspråklige programmer undersøkt, og det ble tatt stikkprøver av de masterprogrammene som hadde flest studenter innskrevet. Et funn var at selv om programmene var definert som engelskspråklige, var nok flesteparten av dem i realiteten parallellspråklige, noen med forrang for engelsk. Et stort flertall av studentene på programmene hadde norsk statsborgerskap og har sannsynligvis norsk som førstespråk. Ved siden av de parallellspråklige programmene finnes det masterprogrammer som trolig kan karakteriseres som enspråklig engelske. Hvor mange er de, og finnes det noen særskilte mønstre eller karakteristika ved disse masterprogrammene?

2.2.1 Hva og hvor studerer de med utenlandsk statsborgerskap?

En fremgangsmåte er å gå igjennom hvert av de vel 200 programmene som var registrert som engelskspråklige i perioden fra høsten 2007 til høsten 2008. En slik gjennomgang er svært tidkrevende og ligger utenfor rammen av dette prosjektet. En annen metode for å finne fram til mulige relevante programmer er å kartlegge hvor masterstudenter som ikke kan forventes å beherske norsk, faktisk studerte disse semestrene. NIFU STEP kartla hvilke masterprogrammer studenter med utenlandsk statsborgerskap var registrert på (se tabell 2.5). En slik fremgangsmåte viste seg å gi overraskende resultater. Halvparten av de

⁴² www.ntnu.no. Det viste seg tidkrevende å skille oppgaver fra engelskspråklige programmer fra øvrige programmer ved NTNU, derfor ble ikke fordelingen på språk i masteroppgaver talt opp.

⁴³ www.uio.no/studier/emner/sv/oekonomi.

utenlandske studentene var faktisk innskrevet ved et norskspråklig program. Den andre halvparten av utlendingene, i gjennomsnitt 2052 studenter per semester, var innskrevet ved et engelskspråklig program. Den videre redegjørelsen for engelskspråklige programmer og studenter innskrevet på dem bygger på en oversikt, tabell v 5. som vi presenterer i rapportens vedleggsdel, av hensyn til rapportens lesbarhet. De utenlandske studentene var spredd over 189 av totalt 216 engelskspråklige programmer. 27 av de 216 engelskspråklige programmene, eller 12,5 prosent av dem, hadde faktisk ingen studenter med utenlandsk statsborgerskap registrert i perioden. Blant de 189 programmene som hadde utenlandske studenter, var det en konsentrasjon om et mindre antall programmer. 50 prosent av studentene var innskrevet på 33 av 189 programmer. Halvparten var registrert på 17 prosent av programmene. Den andre halvdel fordelt seg på 156 programmer. En rekke av disse 156 programmene hadde et lavt – tosifret eller ensifret – antall studenter. Dette funnet kan indikere at mange engelskspråklige masterprogrammer faktisk er lite etterspurt blant utenlandske studenter. Alt i alt kan en si at utenlandske studenter studerte like ofte på norskspråklige masterprogrammer som på engelskspråklige. Studentene som var innmeldt på engelske programmer, var samlet om et mindre antall programmer.

Hvilke typer programmer var de mest etterspurte blant utenlandske studenter? Innenfor rammen av dette prosjektet er det ikke mulig å gå detaljert inn på hvert enkelt program. En må nøye seg med en grovmasket typologisering og håpe at senere kasusstudier kan bekrefte, avkrefte eller modifisere denne inndelingen.

De fleste utenlandske masterstudenter ser ut til å ha vært registrert på engelskspråklige programmer som var spesielt tilrettelagt for dem i kraft av tema og/eller opplegg og/eller språklig sett, og/eller de var knyttet til utvekslingsprogrammer. I denne rapporten kalles de med et samlebegrep nisjeprogrammer. Eksempler på slike nisjeprogrammer kan være tre på fagfeltet pedagogikk ved Universitetet i Oslo: ”Comparative and International Education”, ”Higher Education” og ”Special Needs Education”. Alle tre intenderer å være enspråklig engelske, så langt det er mulig å lese og fortolke programmets presentasjoner og studieopplegg på Verdensveven.⁴⁴ Disse tre var også blant de engelskspråklige programmene som tiltrakk seg flest utenlandske studenter i perioden. På hvert av dem var det rundt 70 studenter. Et annet eksempel på et nisjeprogram som trolig var relativt enspråklig engelsk, er en master i internasjonal fiskeriforvaltning, ”Master of Science in International Fisheries Management”, etablert i 1998 ved den daværende Fiskerihøgskolen, Universitetet i Tromsø.⁴⁵ Høgskolen/Universitetet tilbyr et masterstudium spesielt tiltenkt studenter fra andre steder enn Norge. Fiskeridministrasjon er et studium innenfor et område der våre innenlandske fagmiljøer mener å ha utviklet en særskilt kompetanse innenfor forskning, forvaltning og/eller praktisk virksomhet, og lærestedene ønsker da, eventuelt i samarbeid med nasjonale myndigheter, å tilby utdanning i de tilknyttede fagene. Det var et middels stort program med 22 studenter i perioden. Andre dømer på spesialiserte og relativt enspråklige programmer kan være mastertilbud på feltet freds- og

⁴⁴ www.uio.no/studier/tilbud/kategori/ped.html.

⁴⁵ www.nfh.uit.no; Bielfeldt, 2005.

konfliktforskning og menneskerettigheter og videre programmer innenfor utviklingsstudier og helseadministrasjon. Flere av de programmene som hyppigst frekventeres av utenlandske studenter, både blant dem som er omtalt her og andre som listes i rapportens vedlegg, tabell v 5, kan være videreføringer og utbygginger av de tidligere ”Master of Philosophy”-programmene. De fantes før Kvalitetsreformen trådte i kraft i 2003, og ble blant annet tilbudt såkalte kvotestudenter og NORAD-studenter. En annen gruppe engelskspråklige masterprogrammer er særskilte tilbud som finnes ved siden av de mer bredt anlagte, ordinære masterprogrammene. Et eksempel på dette er ”Master in Science and in Economics and Business Administration” ved Norges handelshøyskole, opprettet i 1986.⁴⁶ Programmet er en av seks spesialiseringsmuligheter innenfor masterprogrammene ved NHH. Undervisningen foregår, ifølge studiepresentasjonen, i sin helhet på engelsk, og masteroppgaven må forfattes på engelsk.⁴⁷

Et spørsmål er om man i Norge øyner konturene av to typer engelskspråklige masterprogrammer? Den ene typen er de i realiteten parallellspråklige programmene, den andre er de mer enspråklige programmene. Vil de parallellspråklige forbli parallellspråklige, eller vil de bevege seg i retning mot å bli mer enspråklig engelske? De største masterprogrammene på engelsk målt i antall registrerte studenter var, med forbehold for noe manglende dokumentasjon, overveiende parallellspråklige. Alle var breddeprogrammer i den forstand at de var allmenne, bredt anlagte studietilbud. Noen fagfelter – økonomiske fag, fagdisipliner/felter innenfor matematikk-naturvitenskap og dessuten medisin – pekte seg ut med tilbud på engelsk. De reelt sett (mer) enspråklig engelske masterprogrammene var trolig mindre i omfang, målt i antallet registrerte studenter. Vi har kalt dem nisjeprogrammer, fordi disse studietilbudene synes mer spisset og spesielt tilrettelagt for utenlandske studenter i kraft av tema, opplegg og/eller språklig tilpassing, og/eller de er knyttet til utvekslingsavtaler. Historisk sett virker det ofte som de er etablert på engelsk helt fra begynnelsen, men det kan også finnes programmer som var opprettet på norsk og senere skiftet språk. Kvalitetsreformen fra 2003 ga lærestedene større selvstendighet og ansvar for programtilbudet. I 2006–2007 var det opprettet rundt 150 nye programmer.⁴⁸ Om disse masterprogrammer i større grad ble engelskspråklige enn studieløp som var etablert før reformen, er så langt ikke undersøkt.

⁴⁶ www.nhh.no/en/study-at-nhh/master-in-international-business/programme.spx.

⁴⁷ www.nhh.no, lesedato 10.7.2009.

⁴⁸ Vabø, 2007: 156.

3 Forhold som kan fremme innføringen av masterprogrammer på engelsk versus på norsk

I forrige kapittel ble det pekt på at de engelskspråklige masterprogrammene så langt synes å komme i to varianter. Den ene er de parallellspråklige programmene, den andre de enspråklige programmene. Det ble stilt spørsmål om de parallellspråklige programmene vil forbli parallellspråklige, eller om dette bare er en overgangsfase, på veien mot enspråklig engelske programmer. En måte å nærme seg dette temaet på kan være å finne fram til hvilke mekanismer og strategier som direkte og indirekte kan påvirke eller styre språkbruk og språkvalg. Rammen for dette prosjektet tillater ingen dyptgående drøfting av de ulike faktorene. Faktorene er her delt inn slik at vi skiller mellom dem som kan medvirke til valg av engelsk, og dem som kan virke i favør av norsk. De ulike faktorene er ikke gjensidig utelukkende.

3.1 Mulige faktorer til fordel for engelsk

Denne listen er laget på basis av presentasjoner av masterprogrammer på lærestedenes hjemmesider på verdensveven, og faktorer som er trukket fram i Ljoslands doktoravhandling ”Lingua franca prestisjespråk og forestilt fellesskap”.⁴⁹

Overveiende faglige begrunnelser

- Programmet er en videreføring av ”Master of Philosophy”, som fantes før Kvalitetsreformen trådte i kraft i 2003. Utdanningen ble tilbudt blant andre NORAD-studenter.
- Programmet er internasjonalt rettet i kraft av sitt tema, ved sine globale problemstillinger og/eller ved sin innretning mot bestemte geografiske områder.
- Masterprogrammet inngår i en oppbygging av disiplinspesifikke og/eller (tverr)faglige forskningsfelter, og det er en mulighet til å utforme egne studietilbud innenfor tematiske, teoretiske eller metodiske subdisipliner/forskningsfelter og slik skaffe seg akademisk legitimitet og/eller finansiering. Valg av engelsk kan gi (økt) prestisje til programmet.
- Ressurstilgangen, av for eksempel læremidler, lærekrefter og databaser, er bedre på engelsk enn på norsk.

⁴⁹ Ljosland, 2008: 190–202.

Overveiende institusjonelle begrunnelser

- Programmet er utformet i samarbeid med en eller flere utenlandske institusjoner.
- Ønsket om å tilby et nisjeprodukt ved et universitet eller høyskole.
- Institusjonell posisjonering internt (på lærestedsnivå/avdelingsnivå).
- Masterprogrammet inngår i et læresteds eller en avdelings strategi for å skaffe seg et konkurransefortrinn, få tak i de beste studentene og lærereffektene.

Overveiende samfunnsøkonomiske begrunnelser

- Programmet skal utdanne kandidater med ønske om å være del av et (økende) internasjonalt arbeidsmarked og delta i globaliseringen.
- Internasjonalisering på hjemmebane. Norske firmaer etablerer seg utenlands, internasjonale firmaer etablerer seg i Norge. Norskspråklige ansatte må uansett kunne beherske engelsk som arbeidsspråk.
- Studentenes må lære engelsk fagspråk. Deres funksjonsdyktighet som yrkesutøvere vil bli svekket om de ikke kan lese en engelsk fagtekst på sitt fagfelt med utbytte.

Andre mulige motiver og holdninger for å velge engelsk

- et allment ønske om å tilby ”internasjonal kvalitet” i forskning og utdanning
- engelsk som identitet (”imagebygging”)
- generelle holdninger til engelsk og norsk kan avgjøre språkvalg

3.2 Mulige faktorer til fordel for norsk

Faktorer som kan virke til fordel for norsk er her konsentrert om tre punkter: læringsutbytte, masterutdanning og arbeidsmarked og et samlepunkt om forholdet mellom høyere utdanning, språk og samfunn.

Læringsutbytte – språklig og faglig kvalitet.

- Vil læringsutbyttet og den faglige kvaliteten bli bedre om opplæringen og vurderingen foregår på engelsk, sammenlignet med på morsmålet? En sentral intensjon med internasjonaliseringen av høyere utdanning og med Kvalitetsreformen har vært å heve den faglige kvaliteten i høyere utdanning. Men verken i forberedelsene til reformen eller i evalueringen av den ble språkets eventuelle betydning for faglig kvalitet og læringsutbytte drøftet.⁵⁰ Heller ikke i andre sammenhenger har språkbrukens betydning for den faglige kvaliteten vært framme, selv om det er innlysende for de fleste at faglig og språklig kvalitet ikke kan skilles. Et eksempel på dette er at stortingsmeldingen ”Internasjonalisering av

⁵⁰ Michelsen og Aamodt, 2007.

utdanning” kun kort bemerker de språklige utfordringer både for norsk og engelsk som høyere utdanning står overfor.⁵¹

- Det overordnede målet for masteropplæringen må være å bygge opp en høyest mulig faglig kompetanse og få størst mulig læringsutbytte. Gode språklige ferdigheter på norsk kan være viktig.
 - Setter ferdigheter i norsk studentene bedre i stand til å uttrykke seg på fremmede språk eller ikke?
 - Hvis det likevel er nødvendig å lære engelsk, representerer norsk (fag)språk en tilleggsbyrde som svekker utbyttet av studiet, eller er det tvert om slik at norsk styrker den faglige forståelsen og derigjennom læringsutbyttet?
- Hvor kompetente er egentlig studentene i engelsk? Språkfagene har en relativt svak stilling i den videregående skolen i Norge. Glenn Ole Hellekjær konkluderte i sin doktoravhandling fra 2005 med at to tredjedeler av elevene på dette trinnet ikke ville klare opptakskravene til et studium i et engelskspråklig land. Og mellom 30 og 40 prosent av studentene i Norge mente at de hadde vansker med å lese engelsk,⁵² det vil si hadde problemer med passiv bruk av språket. Hvordan ville studentene klare seg i sjangere som krever aktiv bruk, slike som for eksempel oppgaveskrivning og eksamener? Britisk-svenske John Airey oppsummerte praktiske erfaringer med studenter som skulle lære fysikk på engelsk i Sverige, slik i sin lisensiatgrad: ”mitt møte med svenske studenter gjennom en-til-en-veiledning overbeviste meg at i hvert fall for noen av dem ville det å lære faget på engelsk bety alvorlige problemer.”⁵³

Masterutdanning og arbeidsmarked.

- Masterkandidater arbeider innenlands og utenfor forskningssystemet
 - Andelen kandidater som tar arbeid i utlandet, utgjør 1,5 til 2,5 prosent av alle kandidatene som er utdannet i Norge.⁵⁴ Dette gjelder for nyutdannede fra 2007 og 2008, men er også et stabilt mønster helt tilbake til 1990-tallet.⁵⁵ Det gjelder også for økonomiske fag, teknologi og matematikk-

⁵¹ Stortingsmelding nummer 14 (2008–2009), 2009: 51.

⁵² Hellekjær, 2005: 4.

⁵³ Airey, 2009: vii (oversatt av VS). Aireys gransket førsteårsstudenter, så muligens vil de vanskene han beskriver, være overvunnet når studenten når mastergradsnivået.

⁵⁴ Arnesen, <http://www.nifustep.no/layout/set/print/norsk/innhold/prosjekter/nasjonale/kandidatundersøkelse>, lesedato 8.7.2009; en tabelle over sysselsatte kandidater etter den landsdelen kandidatene arbeidet i et halvt år etter eksamen, ble ikke publisert. Opplysninger fra NIFU STEP, kandidatundersøkelsen, database 2007; ikke alle utdanninger, f.eks. har ikke medisin vært omfattet av undersøkelsen. Sysselsatte bosatt i utlandet er muligens underrepresentert blant dem som svarte.

⁵⁵ Anon. Oslo 1998; Anon, 2001; Anon., 2002; Anon., 2004: tabell 13, s.55; Anon., 2006: tabell 13, s. 57.

naturvitenskap, altså programmer på fagfelter der det i 2007 og 2008 ble tilbudt et relativt sett høyt antall masterprogrammer på engelsk.

- Mastergraden er en portåpner til forskning. Men til tross for at forskningssystemet er opptatt av rekrutteringen til egen sektor, får 80 prosent av kandidatene knapt noen tilknytning til vitenskap som forskere, de tar arbeid på andre samfunnsområder.⁵⁶

Høyere utdanning, språk og samfunn

- Som arbeidstakere vil kandidatene trenge norsk for å kommunisere om vesentlige spørsmål og saker. Yrkesutøvere arbeider sammen med kollegaer som har andre typer kunnskap, og de bør være i stand til å formidle sin fagkunnskap til folk uten samme type utdanning og spesialkompetanse, det være seg til pasienter, elever, kunder eller andre samfunnsgrupper. For slike formål er norsk best egnet.
- Det særskilte fagspråket og den allmenne språkbruken til de uteksaminerte kandidatene kan bli viktig for om norsk forblir et komplett og samfunnsbærende språk eller ikke.

⁵⁶ Olsen, 2006: 35–36. Det mangler opplysninger om næringslivet, og undersøkelsen inngår ikke i tallgrunnlaget.

4 Hovedfunn og videre forskning

4.1 Resultater fra undersøkelsen

Supplerer eller erstatter engelsk norsk i høyere utdanning? Hvilke prosesser, situasjoner og aktører utøver innflytelse over språkvalg og språkbruk? Kasus i studien var masterprogrammer på engelsk, som er én brikke i det norsk-engelske puslespillet. Det kvantitative omfanget og mønstre i det engelskspråklige tilbudet ble kartlagt og drøftet. Dessuten ble det redegjort for mulige egnede indikatorer som kan inngå i statusrapporter og språkbarometre for det norske språkets stilling i høyere utdanning.

Norsk og engelsk deler teigen. Svært få studenter var registrert på masterprogrammer med andre undervisningsspråk, og alle disse tilhørte det språkvitenskapelige fagfeltet. Deldomenet høyere utdanning er parallellspråklig. Omfanget av engelsk på masternivå er anslagsvis minst 20–25 prosent av samlet undervisning. Det er meget mulig at engelskbruken samlet sett er høyere. Kartleggingen viste at 27 prosent (13 600) av rundt 49 700 studenter var innskrevet på et engelskspråklig masterprogram. Hvert semester hadde 19 prosent (170 programmer) av 910 programmer engelsk som undervisningsspråk. Muligens stiger antallet programmer der opplæringen skjer på engelsk, for det var 54 som skiftet undervisningsspråk bare i løpet av de tre semestrene som denne undersøkelsen omfatter. Bruken av engelsk er allment utbredt, men trolig ujevnt fordelt. Studentene var konsentrert i et mindre antall engelskspråklige programmer. Halvparten var registrert på 13 av totalt 216 programmer. Engelsk synes å ha et sterkere feste på noen fagfelter enn på andre. De 13 programmene med flest studenter på var på følgende felter: profesjonsstudiet i medisin, mastere i økonomi, ledelse og markedsføring og dessuten programmer innenfor naturvitenskap-matematikk og teknologi.

Innbakt i forestillingen om masterprogrammer på engelsk er at all språkbruk foregår på dette språket. Men realiteten svarer ikke nødvendigvis til intensjonen. Definisjonen for koding på språk i DBH-basen, som ligger til grunn for studien, har en svakhet. Bruker en den som kilde, blir programmer med intendert undervisningsspråk, altså passiv bruk av språk innenfor en eneste muntlig sjanger, den avgjørende indikatoren for språkbruken totalt sett. Det kan tilsløre at den faktiske situasjonen språklig sett er en annen. I mange av programmene fantes det ulikeartede, men til dels brede innslag av norsk. Skalaen var glidende overganger fra norskspråklige programmer med innslag av engelsk til engelskspråklige med innsmett av norsk. Alle de største masterprogrammene, målt i antall registrerte studenter, var nok i realiteten parallellspråklige. Spissformulert kan man si at det er fordelaktig, eller beint fram en betingelse, å være norskspråklig for å ta en mastergrad på mange av de såkalte engelskspråklige programmer. Engelsken kommer innenlands fra.

Hensynet til faktisk registrerte studenter fra utlandet kan ikke alene ha vært avgjørende for dem som bestemte undervisningsspråket ved de største masterprogrammene. Rundt 85 prosent av studentene på de engelskspråklige masterprogrammene har norsk statsborgerskap og behersker nok norsk, ja de aller fleste har det sikkert som morsmål. 15

prosent av de påmeldte studentene hadde utenlandsk statsborgerskap. På 12,5 prosent av programmene, 27 av 216, studerte det ingen med utenlandsk statsborgerskap.

Gruppen studenter med utenlandsk statsborgerskap kan deles i to. Halvparten var innskrevet ved et norskspråklig program, den andre halvdel ved masterprogrammer på engelsk. Utlendingene var konsentrert om et mindre antall programmer: De var innskrevet ved totalt 189 programmer, og femti prosent av dem var registrert på 17 prosent av disse programmene, mens den andre halvdel fordelte seg på de øvrige 156 programmene. De utenlandske masterstudentene som søkte seg til et engelskspråklig program i Norge, syntes å foretrekke tilbud som var spesielt rettet mot dem i kraft av tema og/eller språklig tilrettelegging, og/eller de var knyttet til utvekslingsprogrammer.

Vi skimter konturene av to typer engelskspråklige masterprogrammer: Den ene typen er de parallellspråklige programmene, den andre består av de mer enspråklig engelske. Vil de parallellspråklige programmene forbli parallellspråklige, eller er det en parallellspråklighet der tendensen er mot gradvis bare engelsk? Mange av de parallellspråklige tilbudene var breddeprogrammer. Spesielt fagfeltet økonomi og fag innenfor matematikk-naturvitenskap og medisin pekte seg her ut. Flere av de mer spissede og reelt sett trolig mer enspråklig engelske masterprogrammene var studietilbud som i større grad var spesielt tilrettelagt for utenlandske studenter i kraft av tema og opplegg og/eller språklig sett, og/eller de var programmer knyttet til utvekslingsavtaler. De var nisjeprogrammer.

Stortingsmeldingen "Internasjonalisering av høyere utdanning" bærer bud om at Kunnskapsdepartementet ser for seg en breddestrategi for engelsk.⁵⁷ Etter en slik tankegang er trolig en generell økning av antallet masterprogrammer på engelsk ønskelig. Om myndighetene derimot satset på en nisjestrategi ville det innebære at utvalgte masterprogrammer innen ulike fagfelter ble tilbudt på engelsk.⁵⁸ Et valg av nisjestrategi ville formodentlig samlet sett gi mindre bruk av engelsk på høyere nivå enn det en breddestrategi ville gjøre. Inntil 2003 fulgte myndighetene en nisjestrategi. Da hørte tilbudet av engelskspråklige masterprogrammer først og fremst sammen med temaer, spesialiseringer og studieprogrammer som ikke ble dekket av de daværende ordinære studieløpene som førte fram til høyere grad. Kvalitetsreformen fra 2003 har trolig øvd innflytelse på skiftet fra nisje til bredde, men er trolig ingen hovedårsak. Viktige dynamikker for språkbruk og språkvalg gjorde seg gjeldende både før, under og formodentlig for en del uavhengig av reformen. Likevel har nok reformen med sin vekt på overnasjonal standardisering av gradsstrukturen medvirket til et generelt klima som favoriserer økt bruk av engelsk i høyere utdanning. Bologna-avtalen som gikk forut for Kvalitetsreformen, hadde til hensikt er å skape et felles europeisk område for høyere utdanning. Den er av stor betydning for å forstå mekanismer som begunstiger valg av engelsk i Norge. Gjennom avtalen ble førti land, herunder Norge, til et indre utdanningsområde. For å oppfylle avtalens intensjoner legges det stor vekt på å bygge ned

⁵⁷ Stortingsmelding nummer 14 (2008–2009), Oslo 2009.

⁵⁸ Ljosland, 2008: 191–192.

praktiske hindre, fremme integrasjon og studentmobilitet. Engelsk språk er i denne sammenhengen et av flere virkemidler for å fremme fri flyt i utdanning i Europa. I tillegg kan denne prosessen annen, nasjonal politiske vektlegging på internasjonalisering både i utdanning og arbeidsmarked ha virket i favør av engelsk og eventuelt på bekostning av norsk.

Omfanget av masterprogrammer på engelsk er så langt begrenset. Imidlertid kan de intenderte engelskspråklige programmene sammen med andre faktorer som virker i samme retning, bidra til å styrke engelsk på bekostning av norsk som utdanningspråk. En slik faktor er språket i masteroppgaver. NIFU STEP har i en tidligere studie pekt på at antallet hoved-/masteroppgaver økte markert i en tjuetårsperiode fra 1986 til 2006. I 1986 skrev over åtte av ti kandidater sin hovedoppgave på norsk, mens en av ti skrev på engelsk. I 2006 skrev to av tre på norsk og en av tre på engelsk. Flesteparten av disse oppgavene var skrevet innenfor rammen av ordinære norskspråklige programmer.

Er høyere utdanning et deldomene der det norske språkets bruksområde muligens skrumper? Det finnes tydelig en vilje til å ta i bruk engelsk i høyere utdanning. Finnes det noen vilje til å ta i bruk norsk?

4.2 Forslag til videreføring

Et tredje mål for denne studien var å legge et grunnlag for videre analyser av kvalitative – faglige og språklige – aspekter ved masterprogrammer på engelsk. ”Masterutdanningen er internasjonal og holder høy kvalitet” – det er vel en selvfølgelighet, eller kanskje ikke? Språk kan trass i en fagnøytral rolle påvirke tilegnelsen av kunnskap og læringsutbyttet. Hvordan behersker studentene egentlig en engelskspråklig utdanning, og hvilket utbytte har de av den? Så langt er det ikke gjort noen inngående studier av masterprogrammer, faglig og språklig kvalitet og samlet læringsutbytte. NIFU STEP foreslår å videreføre denne kartleggingen med nærstudier av faglig og språklig kvalitet i masterprogrammer. Oppmerksomheten bør på den ene siden rettes mot faktisk språklig og faglig kvalitet og på den andre siden mot opplevelsen av og erfaringene med å bruke engelsk i flere opplærings- og vurderingssjangerer. Blikket burde rettes mot to grupper språkbrukere: universitetsansatte i undervisningsrollen og studenter på masterprogrammer. Da ville en dekke flere sjangerer, og kunne legge særlig vekt på den viktige skriftlige sjangeren som masteroppgaven er.

Rent praktisk kunne studien tredeles: underviseres og studenters holdninger til og opplevelse av å bruke engelsk, dernest studier av språklig kvalitet i masterprogrammer på engelsk i Norge og for det tredje undersøkelser av det språklige nivået i masteroppgaver. En syntese kunne kitte delprosjektene sammen til en mer overordnet drøfting av sammenhenger mellom språklig kvalitet, faglig kvalitet og læringsutbytte.

NIFU STEP kan utføre studien som beskrevet i 4.2.1, men måtte samarbeide med fagmiljøer i lingvistikk/fremmedspråk for å gjennomføre studien som redegjort for i 4.2.2.

4.2.1 Underviseres og studenters holdninger til og opplevelse av å bruke engelsk

Underviseres opplevelser av å bruke engelsk?

Data fra undersøkelsen i 2007, "Norske forskningsvilkår i et internasjonalt perspektiv. Utvalgsundersøkelse til vitenskapelig ansatte og forskere (CAP)", viste at nesten 80 prosent av de universitetsansatte hadde undervist på et annet språk enn norsk minst en gang i løpet av det siste akademiske året.⁵⁹ Svarene fra denne undersøkelsen kunne følges opp med en spørreundersøkelse der målet ville være å anslå mer presist omfanget av undervisning på engelsk i UoH-sektoren, på master- og/eller bachelornivå.

En slik undersøkelse av språkbruk kunne inngå i en ny, mulig universitetsundersøkelse. NIFU STEP har gjennomført universitetsundersøkelser med cirka ti års mellomrom (hittil i 1982, 1992 og 2001). Det forventes at Kunnskapsdepartementet utlyser en ny undersøkelse i 2010. I en universitetsundersøkelse sendes det ut spørreskjemaer til det faste vitenskapelige personalet ved universiteter og vitenskapelige høyskoler. I dem stilles det spørsmål om arbeidsvilkår: forskning, undervisning og administrasjon. Svarene har gitt grunnlag for sammenligninger over tid. Språkbruk og språkvalg kunne bli et spesialtema i kommende universitetsundersøkelser. En kvantitativ undersøkelse kunne følges opp med intervjuer med utvalgte undervisere innenfor utvalgte fagfelter, for eksempel på både norsk- og engelskspråklige programmer.

Studenters opplevelser av å bruke engelsk?

Fremgangsmåten her kan være en NIFU STEP spørreundersøkelse til studenter i andre år av masterprogrammet, både på norskspråklige og engelskspråklige programmer innenfor utvalgte fagfelter. Spørreundersøkelsen kunne følges opp med intervjuer med et utvalg masterstudenter registrert på programmer innenfor de samme fagfeltene.

4.2.2 Hvordan er den språklige kvaliteten i opplæring og vurdering?

Opplegget og metoden bør utarbeides i samarbeid med fagmiljøer i lingvistikk/fremmedspråk. En sentral problemstilling er om bruk av engelsk gir nye muligheter for kunnskapstilegnelse, eller om det faglige nivået lider under manglende språklige ferdigheter blant norske og/eller utenlandske undervisere og studenter. For eksempel kan det stilles spørsmål som disse: På hvilket nivå er språkkompetansen hos studentene på masterprogrammene? Hva er nivået når det gjelder passiv språkbruk, ved lesing av kursmateriale og pensum? Hva er nivået når det gjelder aktiv språkbruk?

Det vil være en metodologisk utfordring å operasjonalisere henholdsvis faglig og språklig kvalitet og dernest å finne fram til måter å måle forholdet mellom faglig og språklig kvalitet på. For å belyse problemstillingen kan en gjøre kasusstudier. En mal for

⁵⁹ NIFU STEP, database, "Norske forskningsvilkår i et internasjonalt perspektiv. Utvalgsundersøkelse til vitenskapelig ansatte og forskere (CAP), Vabø og Ramberg, 2009: 83, spørsmål C5–2.

slike kasusstudier kan være den undersøkelsen som Ljosland utførte ved masterprogrammet ”Industrial ecology” (industriell økologi) ved NTNU.⁶⁰

Språklig kvalitet på masteroppgaver

Det kunne gjøres dybdestudier av den språklige kvaliteten i masteroppgaver skrevet på engelsk av kandidater som ikke har engelsk som morsmål. Fremmer eller svekker språket den faglige kvaliteten? Oppgaveskrivingen står sentralt når en skal tilegne seg fagdisiplinens metoder, tenkning, vitenskapsspråk og terminologi. Både norskspråklige og engelskspråklige programmer kunne være representert.

⁶⁰ Ljosland, 2008: 181–297.

Kilder og litteratur

Kilder

Trykte kilder

Ammon, Ulrich og Grant Mc Connell: *English as an Academic Language in Europe. A survey of its Use in teaching* (Duisburg Papers on Research in Language and Culture) (Peter Lang) Frankfurt am Main 2002.

Kunnskapsdepartementet (KD): *Tilstandsrapport for UH-sektoren*, versjon 1.2 per november 2008, Oslo 2008.

Elektroniske databaser

NIFU STEP, Akademikerregisteret.

NIFU STEP, kandidatundersøkelsen 2007, database basert på en spørreundersøkelse blant nyutdannede kandidater.

NIFU STEP, Norske forskningsvilkår i et internasjonalt perspektiv. Utvalgsundersøkelse til vitenskapelig ansatte og forskere (CAP), database basert på spørreundersøkelse

NSD, database for statistikk om høgre utdanning (DBH), studenter, rapporter om undervisningspråk, ny fra høsten 2007, ikke offentliggjort på NSDs hjemmeside, innhentet dat for høstsemestret 2007, vår- og høst semesteret 2008, 7.5.2009.

Internett

www.bibsys.no,

www.bi.no

www.ntnu.no

www.uio.no

www.aho.no

www.siu.no, "Study in Norway", lesedato 1.10.2007.

www.study-info.eu/infopages/launch_info.htm, lesedato 23.4.2009.

Litteratur

Airey, John: "Science. Language and Literacy". Case Studies of Learning in Swedish University Physics", *Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala Dissertations from the Faculty of Science and Technology 81*, Uppsala 2009.

Anon.: "Kandidatundersøkelsen 1997", *NIFU Skriftserie 12/1998*, Oslo 1998.

Anon.: "Kandidatundersøkelsen 2000", *NIFU Skriftserie 24/2001*, Oslo 2001.

Anon.: "Kandidatundersøkelsen 2001", *NIFU Skriftserie 25/2002*, Oslo 2002.

Anon.: "Kandidatundersøkelsen 2003", *NIFU STEP Arbeidsnotat 3/2004*, Oslo 2004.

Anon.: "Kandidatundersøkelsen 2005", *NIFU STEP Arbeidsnotat 25/2006*, Oslo 2006.

- Arnesen, Clara Åse: "Arbeidsmarkedet et halvt år etter eksamen for universitets- og høyskolekandidater utdannet våren 2007" NIFU STEP, Oslo 2007;
<http://www.nifustep.no/layout/set/print/norsk/innhold/prosjekter/nasjonale/kandidatundersøkelse>, lesedato 8.7.2009.
- Bielfeldt, Uta: "Evaluation of the Master in International Fisheries Management (IFM)", *Working paper 31/2005 (Arbeidsnotat 31/2005)*, Oslo 2005.
- Brandt, Synnøve S. og Vera Schwach: "Norsk, engelsk og tospråklighet i høyere utdanning. En pilotstudie om bruk av engelsk i fem fagtilbud ved fire læresteder, *NIFU STEP Arbeidsnotat 18/2005*, Oslo 2005.
- Gornitzka, Åse, "The Internationalisation of Research and Higher Education" i Gornitzka, Åse og Liv Langfeldt, *Borderless Knowledge. Understanding the "New" Internationalisation of Research and Higher Education in Norway, Higher Education Dynamics*, vol. 22, Springer Science+Business Media B.V., 2008: 1–11.
- Hansen, Erik; Iver Kjær og Jørn Lund: "Styrk sproget", *Nyt fra Sprognævnet 2000 / 2. juni*, 2000: 1–6.
- Hatlevik, I. og J. Norgård: "Myter og fakta om språk. Pensumlitteratur på grunnivå i høyere utdanning", *NIFU rapport 5/2001*, Oslo 2001.
- Hellekjær, Glenn Ole: *The Acid Test: Does Upper Secondary EFL Instruction Effectively Prepare Norwegian Students for the Reading of English Textbooks at Colleges and Universities?*, A dissertation submitted for the degree of doctor Artium (Dr. art), The University of Oslo 2005, Oslo 2005.
- Höglin, Renée: "Engelska språket som hot och tillgång i Norden", *TemaNord 2002:561*, København 2002.
- Jansson, Erland (red.): *Vetenskapsengelska – med svensk kvalitet?* Språkrådet, Högskoleverket og Södertörns högskola, Stockholm 2008.
- Jarvad, Pia: "Det danske sprogs status I 1990'erne, med særligt henblik på domænetab", *Dansk Sprognævns skrifter 32*, København (Dansk Sprognævn) 2001.
- Lehtonen, T.; P. Lönnfors og A. Virkkunen-Fullenwider: "English or not English: that is the question! Teaching through English at the University of Helsinki", 1999,
<http://kielikeskus.helsinki.fi/TTE/search.htm>, lesedato 26.5.2009.
- Ljosland, Ragnhild: *Lingua franca, prestisjespråk og forestilt fellesskap: Om engelsk som akademisk språk i Norge. Et kasusstudium i bred kontekst, Doktoravhandling ved NTNU*, Trondheim, 2008.
- Maiworm, Friedhelm og Bernd Wächter: *English-Language-Taught. Degree programmes in European Higher Education. Trends and Success Factors, ACA Papers on International Cooperation in Education*, (Lemmens Verlags und Mediengesellschaft), Bonn 2002.
- Michelsen, Sven og Per Olaf Aamodt: *Evaluering av Kvalitetsreformen – Sluttrapport*, Norges forskningsråd, Oslo 2007.
- Olsen, Terje Bruen: "Noen er innom, få blir, enkelte når til topps. En statistisk undersøkelse av høytutdannedes karriere ved forskningsinstitusjonene", *NIFU STEP Arbeidsnotat 10/2006*, Oslo 2006.

- Preisler, Bent: "Deconstructing 'the domain of science' as a sociolinguistic entity in EFL societies: The relationship between English and Danish in higher education and research", i Bent Preisler; Anne Fabricius, Hartmut Haberland et al. (red.): *The Consequences of Mobility*, Roskilde (Roskilde University, Department of Language and Culture), 2005: 238–248.
- Roald, Borghild og B. Stray-Pedersen: "Ett semester bare på engelsk. Bakgrunn for og erfaringer fra en nyinnført ordning på medisinstudiet ved Universitetet i Oslo" i Dag F. Simonsen (red.): *Språk i kunnskapssamfunnet. Engelsk – elitens nye latin?* Oslo (Gyldendal Norsk Forlag AS), 2004: 115–121.
- Schwab, Inger Lise: Det nye forretningspråket – eller pynteengelsk? Språklig sosialisering blant mastergradsstudenter i økonomi", i Dag F. Simonsen (red.), *Språk i kunnskapssamfunnet. Engelsk – elitens nye latin*, Oslo (Gyldendal Norsk Forlag AS), 2004: 147–162.
- Schwach, Vera: "Norsk vitenskap – på språklig bortebane? Et pilotprosjekt om språkbruk blant fagsamfunnet av forskere i Norge", *NIFU skriftserie 9/2004*, Oslo 2004.
- Schwach, Vera: "Øker innslaget av engelsk?" Språkvalg i hoved- og masteroppgaver mellom 1986 og 2006, presentasjon på power-point, "Språkdagen 2007", arrangert av Språkrådet, Vika kino 15. november 2007.
- Schwach, Vera: "Engelsk i norske masteroppgaver og doktoravhandlinger", i Norges forskningsråd, *Det norske forsknings- og innovasjonssystemet – statistikk og indikatorer*, Oslo 2009: kap. 2, boks 2, under trykking i september 2009.
- Simonsen, Dag F.: "Å velge bort norsk. Om begrepene "domene" og "domenetap" anvendt på skandinaviske land", *Norsklæreren* nr. 2, 2002: 5–17.
- Stortingsmelding nr. 27 (2000–2001)*: "Gjør din plikt – Krev din rett. Kvalitetsreform av høyere utdanning", Det kongelige kirke-, utdannings- og forskningsdepartement, Oslo 2001.
- Stortingsmelding nummer 35 (2007–2008)*: "Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk", Det kongelige kultur- og kyrkjedepartement, Oslo 2007.
- Stortingsmelding nummer 14 (2008–2009)*: "Internasjonalisering av utdanning", Det kongelige kunnskapsdepartementet, Oslo 2009.
- Stortingsmelding nummer 30 (2008–2009)*: "Klima for forskning", Det kongelige kunnskapsdepartementet, Oslo 2009.
- Vabø, Agnete: "Globalisering av høyere utdanning – utdanningssosiologiske perspektiver og utfordringer. Belyst gjennom nye studieprogrammer på masternivå" i Johs. Hjellbrekke, Ole Johnny Olsen og Rune Sakslind (red.), *Arbeid, kunnskap og sosial ulikhet*, Bergen (Unipub), 2007.
- Vabø, Agnete og Inge Ramberg: "Arbeidsvilkår i norsk forskning", *NIFU STEP rapport 9/2009*, Oslo 2009.
- Wächter, Bernd og Friedhelm Maiworm: *English-Taught Programmes in European Higher Education. The Picture in 2007, ACA Papers on International Cooperation in Education*, Bonn (Lemmens Medien GmbH), 2002.
- Østerud, Øyvind og Helge Hveem: "Haltende engelsk og dårlig norsk", *Dagbladet* 18.05.2009: 51 (kronikk).

Tabeller og figurer i tekst og vedlegg

Tabell 2.1	Antall masterstudenter totalt og på engelskspråklige masterprogrammer, fra høstsemesteret 2007 til høstsemesteret 2008. Per semester	23
Tabell 2.2	Antall masterprogrammer totalt og herav på engelsk H-2007–H-2008. Per semester	24
Tabell 2.3	Antall studieprogrammer på andre språk enn norsk og engelsk H-2007–H-2008. Per semester	24
Tabell 2.4	Gjennomsnittlig antall studenter i masterprogrammer på engelsk H-2007–H-2008, sortert i kvartiler etter synkende studenttall	25
Tabell 2.5	Antall utenlandske studenter på masterprogrammer etter undervisningsspråk. Per semester.....	26
Tabell v 1	Antall studieprogrammer totalt H-2007–H-2008. Per semester og etter studiepoenggruppe.....	47
Tabell v 2	Antall studieprogrammer på norsk H-2007–H-2008. Per semester og etter studiepoenggruppe.....	47
Tabell v 3	Antall studieprogrammer på engelsk i 2007 og 2008. Per semester og studiepoenggruppe.....	48
Tabell v 4	Antall studenter i studieprogrammer på engelsk, sortert synkende. Gjennomsnitt for H-2007, H-2008 og H-2008	48
Tabell v 5	Antall utenlandske studenter i studieprogrammer på engelsk, sortert synkende. Gjennomsnitt for H-2007, V-2008 og H-2008.....	52
Tabell v 6	Registrerte hoved-/masteroppgaver i forhold til totalt avlagte sluttksamener av høyere grad for utvalgte år fra 1986 til 2006.....	57
Tabell v 7	Innleverte hoved-/mastergrader ved norske universiteter og høyskoler, etter språk, utvalgte år fra 1986 til 2006.....	57
Tabell v 8	Innleverte hoved-/mastergrader ved norske universiteter og høyskoler, etter språk, utvalgte år fra 1986 til 2006. Prosentandel	58
Figur v 1	Norsk og engelsk i hoved-/masteroppgaver, for fem fagdisipliner ved Universitetet i Oslo (UiO), utvalgte år 1986–2006	59
Tabell v 9	Innleverte hoved-/mastergrader i informatikk ved UiO for utvalgte år fra 1986 til 2006.....	59
Tabell v 10	Innleverte hoved-/mastergrader i fysikk ved UiO, for utvalgte år fra 1986 til 2006.....	60
Tabell v 11	Innleverte hoved-/mastergrader i sykepleievitenskap ved UiO for utvalgte år 1986 til 2006.....	60
Tabell v 12	Innleverte hoved-/mastergrader i historie ved UiO for utvalgte år fra 1986 til 2006.....	60
Tabell v 13	Innleverte hoved-/mastergrader i sosialøkonomi/samfunnsøkonomi ved UiO for utvalgte år fra 1986 til 2006.....	61

Vedlegg

Vedlegg 1: Liste over innhentede opplysninger

A) Fil som omfatter alle studieprogrammer – både med og uten studenter – på alle nivåer (HN, M2, M5, ME, MX, PR) – uten begrensninger i studiepoeng og med følgende variabler:

institusjon

programkode

studieprogram

språk

nivåkode

antall studiepoeng

antall studenter 2007 høst

antall studenter 2008 vår

antall studenter 2008 høst

B) Tilsvarende som over, men kun studenter med utenlandsk statsborgerskap

Vedlegg 2: Tabeller

Tabell v 1 Antall studieprogrammer totalt H-2007–H-2008. Per semester og etter studiepoenggruppe

	H-2007	V-2008	H-2008	Gj.snitt
Under 60 studiepoeng	71	94	77	81
60 studiepoeng eller mer	935	885	905	908
Totalt	1 006	979	982	989
Prosentandel 60 st.p. eller mer	92,9	90,4	92,2	91,8

*Note: Omfatter kun programmer hvor det er registrert studenter.
Kilde: DBH.*

Tabell v 2 Antall studieprogrammer på norsk H-2007–H-2008. Per semester og etter studiepoenggruppe

	H-2007	V-2008	H-2008	Gj.snitt
Under 60 studiepoeng	70	94	75	80
60 studiepoeng eller mer	784	718	696	733
Totalt	854	812	771	812
Prosentandel 60 st.p. eller mer	91,8	88,4	90,3	90,2

*Note: Omfatter kun programmer hvor det er registrert studenter.
Kilde: DBH.*

Tabell v 3 Antall studieprogrammer på engelsk i 2007 og 2008. Per semester og studiepoenggruppe

	H-2007	V-2008	H-2008	Gj.snitt
Under 60 studiepoeng	1		2	2
60 studiepoeng eller mer	143	162	204	170
Totalt	144	162	206	171
Prosentandel 60 st.p. eller mer	99,3	100,0	99,0	99,4

Note: Omfatter kun programmer hvor det er registrert studenter.

Kilde: DBH.

Tabell v 4 Antall studenter i studieprogrammer på engelsk, sortert synkende. Gjennomsnitt for H-2007, H-2008 og H-2008

Studieprogram	Institusjon	Antall stud.	Kum. %-andel
Medisin	Univ. i Oslo	1277	9
Master of Science	Handelshøyskolen BI	1011	15
Bygg- og miljøteknikk - masterstudium (5-årig)	NTNU	772	20
Produktutvikling og produksjon - masterstudium (5-årig)	NTNU	537	24
Industriell økonomi og teknologiledelse - masterstudium (5-årig)	NTNU	528	28
Fysikk og matematikk - masterstudium (5-årig)	NTNU	495	31
Datateknikk - masterstudium (5-årig)	NTNU	450	34
Energi og miljø - masterstudium (5-årig)	AHO	447	37
Marin teknikk - masterstudium (5-årig)	NTNU	387	40
Arkitektur - masterstudium (5-årig)	NTNU	357	42
Industriell kjemi- og bioteknologi - masterstudium (5-årig)	NTNU	355	44
Geofag og petroleumsteknologi - masterstudium (5-årig)	NTNU	349	47
Teknisk kybernetikk - masterstudium (5-årig)	NTNU	348	49
Master i arkitektur	AHO	336	51
Elektronikk - masterstudium (5-årig)	NTNU	291	53
Økonomi og administrasjon, 5-årig masterprogram	Høgsk. i Agder	250	55
Kommunikasjonsteknologi - masterstudium (5-årig)	NTNU	239	56
Kultur- og id studier	Univ. i Oslo	222	58
Samfunnsøkonomisk analyse	Univ. i Oslo	200	59
Ingeniørvitenskap og IKT - masterstudium (5-årig)	NTNU	196	61
Språk	Univ. i Oslo	183	62
Lektorutdanning i språkfag - masterstudium (5-årig)	NTNU	164	63
Medievitenskap	Univ. i Oslo	150	64
Master i industridesign	AHO	131	65
Samfunnsøkonomi	Univ. i Oslo	126	66
Byggeteknikk og arkitektur	UMB	122	66
Integrert masterprogram i farmasi	Univ. i Bergen	118	67
Materialteknologi - masterstudium (5-årig)	NTNU	111	68
Master of Science in Logistics	Høgsk. i Molde	108	69
Asiatiske og afrikanske studier	Univ. i Oslo	107	69
Industriell design - masterstudium (5-årig)	NTNU	105	70
Økonomi og administrasjon - Siviløkonom, masterprogram	Univ. i Agder	99	71
Petroleum Engineering - Master of Science Degree Programme	Univ. i Stavanger	94	71
Psykologi	Univ. i Oslo	94	72
Petroleumsfag - masterstudium (5-årig)	NTNU	90	73
Bygg- og miljøteknikk - masterstudium (2-årig)	NTNU	86	73
Petroleumsteknologi - Master of Science, 5-årig	Univ. i Stavanger	86	74
Profesjonsstudium teologi - høyere grad	Menighetsfakultetet	85	74
Geofag	Univ. i Oslo	84	75
Higher Education	Univ. i Oslo	83	75
Utviklingsstudier	UMB	83	76
Master of Science in Economics and Business Administration	NHH	79	77
Comparative and International Education	Univ. i Oslo	75	77
Health Economics, Policy and Management	Misjonshøgskolen	66	77

Industriell økonomi	UMB	66	78
Miljøfysikk og fornybar energi	UMB	65	78
Maskin, prosess og produktutvikling	UMB	62	79
Master i kristendomskunnskap	Menighetsfakultetet	62	79
Informasjons- og kommunikasjonsteknologi, masterprogram	Univ. i Agder	60	80
Siv.ark. – Arkitektur	NTNU	57	80
Offentlig politikk og ledelse, masterprogram	Høgsk. i Agder	56	80
Peace and Conflict Studies	Univ. i Oslo	55	81
Environmental and Development Economics	Univ. i Oslo	53	81
Master i Teologi	Misjonshøgskolen	50	81
Masterstudium i flerkulturell og internasjonal utdanning	Høgsk. i Oslo	50	82
Plantevitenskap	UMB	49	82
Internasjonale miljøstudier	UMB	47	82
Master i kunst	Kunsthøgsk. i Bergen	46	83
Vann- og miljøteknikk	UMB	45	83
Molekylærmedisin – masterstudium	NTNU	43	83
Master of Philosophy in Peace and Conflict Transformation	Univ. i Tromsø	42	84
International Community Health	Univ. i Oslo	40	84
Datateknikk - masterstudium (2-årig)	NTNU	39	84
International master in digital library learning	Høgsk. i Oslo	39	84
Master of Science in Electric Power Engineering	NTNU	37	85
Utøvende musikk, klassisk – masterstudium	Univ. i Stavanger	36	85
Master in International Social Welfare and Health Policy	Høgsk. i Oslo	35	85
Produktutvikling og produksjon - masterstudium (2-årig)	Kunsthøgsk. i Bergen	35	85
Utviklingsledelse og -administrasjon, masterprogram	Univ. i Agder	35	86
Master i design	Kunsthøgsk. i Bergen	34	86
Master i informasjonssikkerhet	Høgsk. i Gjøvik	34	86
Master of Science, Petroleum Engineering	NTNU	34	86
Master of Science, Systems and Control Engineering	Høgsk. i Telemark	34	86
Master of Philosophy in Health Promotion	Univ. i Bergen	33	87
Tekniske geofag - masterstudium (5-årig)	NTNU	33	87
Informasjonssystemer, masterprogram	Høgsk. i Agder	31	87
Master of Philosophy in Development Studies	NTNU	31	87
Aquaculture	UMB	30	88
Master i mikrosystemteknologi	Høgsk. i Vestfold	30	88
Master of Philosophy in Indigenous Studies	Univ. i Tromsø	30	88
Mastergrad i globale studier	Misjonshøgskolen	30	88
Teknisk kybernetikk - masterstudium (2-årig)	NTNU	30	88
Master of Science, Process Technology	Høgsk. i Telemark	29	89
Mastergradsstudium i offentlig administrasjon	Høgsk. i Agder	29	89
Nordic Viking and Medieval Culture	Univ. i Oslo	29	89
Agroecology	UMB	28	89
Masterprogram i internasjonal helse	Univ. i Bergen	28	89
Masterprogram i Modelbasert samfunnsplanlegging (systemdynamikk)	Univ. i Bergen	28	89
The Theory and Practice of Human Rights	Univ. i Oslo	28	90
Elektronikk - masterstudium (2-årig)	NTNU	27	90
Masterprogram i humanbiologiske fag - Medisinsk cellebiologi	Univ. i Bergen	27	90
Public International Law	Univ. i Oslo	27	90
Master of Science in International Fisheries Management	Univ. i Tromsø	26	90
Master s Degree program in Biology (Department of biology)	Univ. i Tromsø	26	91
Master s Programme in Public Administration	Univ. i Bergen	26	91
Masterstudium i journalistikk	Høgsk. i Oslo	25	91
Masterutdanning i steinerped.	Rudolf Steinerhøgskolen	25	91
Society, Science and Technology in Europe	Univ. i Oslo	25	91
Master of Science, Energy and Environmental Technology	Høgsk. i Telemark	24	91
Management of Natural Resources and Sustainable Agriculture	UMB	23	92
Maritime Law	Univ. i Oslo	23	92
MSc in Exercise Physiology and Sport Sciences	NTNU	23	92
Forskerlinje i medisin	Univ. i Tromsø	22	92

Master of Science Programme in Industrial Ecology	NTNU	22	92
Master of Science, Hydropower Development	NTNU	22	92
MPhil in Childhood Studies	NTNU	22	92
Special Needs Education	Univ. i Oslo	22	93
Information and Communication Technology Law	Univ. i Oslo	21	93
Master of Science in Molecular Medicine	NTNU	21	93
Master of Science, Marine Technology	NTNU	21	93
Master s Programme in Coastal and Marine Engineering and Management	NTNU	21	93
MPhil in Development Studies	NTNU	21	93
Biological Chemistry - Master of Science Degree Programme	Univ. i Stavanger	20	93
Development and Natural Resource Economics	UMB Handelshøyskolen BI	20	94
Master of Business Administration	BI	20	94
Master Produkt og systemdesign – disiplinbasert	Høgsk. i Ålesund	20	94
Masterprogram Mattrygghet	NVH	20	94
Matematikkdidaktikk, masterprogram	Univ. i Agder	20	94
Nevrovitenskap – masterstudium	NTNU	20	94
Utøvende musikk, klassisk – masterprogram	Univ. i Agder	20	94
Utøvende musikk, rytmisk – masterprogram	Univ. i Agder	20	94
Master s Programme in Security and Mobile Computing	NTNU	19	95
MPhil in Human Development	NTNU	19	95
Master i serviceledelse	Univ. i Stavanger	18	95
Master of Philosophy in Visual Cultural Studies	Univ. i Tromsø	18	95
Master of Science in Telemedicine and E-health	Univ. i Tromsø	18	95
Geomatikk	UMB	17	95
Literacy Studies - Master s Degree Programme	Univ. i Stavanger	17	95
Marin teknikk - masterstudium (2-årig)	NTNU	17	95
Master s Degree program in Geology	Univ. i Tromsø	17	96
Mastergradsprogram i biologi (Norges fiskerihøgskole)	Univ. i Tromsø	17	96
NTNUs Entreprenørskole - masterstudium i entreprenørskap (2-årig)	NTNU	17	96
Ibsen Studies	Univ. i Oslo	16	96
Industriell kjemi- og bioteknologi - masterstudium (2-årig)	NTNU	16	96
Innovasjon og entreprenørskap	Univ. i Oslo	16	96
Master of Science in Energy, Natural Resources and the Environment	NHH	16	96
Master of Science Programme in Project Management	NTNU	16	96
Masterstudium i Akvamedisin	NVH	16	96
Feed Manufacturing Technology	UMB	15	97
Internasjonal hotell- og reiselivsledelse – masterstudium	Univ. i Stavanger	15	97
Joint Master Degree - Erasmus Mundus European Master of Science Programme in International Health	Univ. i Bergen	15	97
Master i anvendt økologi	Høgsk. i Hedmark	15	97
Master Programme in Anthropology of Development	Univ. i Bergen	15	97
Master of Philosophy in Gender and Development	Univ. i Bergen	14	97
Master of Science, Petroleum Geosciences	NTNU	14	97
Master of Science in Telematics - Communication Networks and Networked Services	NTNU	13	97
Development and Resource Economics	UMB	12	97
Development Geography	Univ. i Oslo	12	97
Master i urbanisme	AHO	12	97
Master of Science Programme in Geotechnics and Geohazards	NTNU	12	98
Master i landskapsarkitektur	AHO	11	98
Master of Science in Light Metals Production	NTNU	11	98
Master of Science in Sustainable Management	Høgsk. i Bodø	11	98
Master s Degree program in Computer Science	Univ. i Tromsø	11	98
Intercontextual Theology	Univ. i Oslo	10	98
Master of Philosophy in Theoretical Linguistics	Univ. i Tromsø	10	98
Master of Science in Medical Biology	Univ. i Tromsø	10	98
MPhil Programme in Maritime Archaeology	NTNU	10	98
Siv.ing. - Industriell matematikk	NTNU	10	98
Information Systems	Univ. i Oslo	9	98
Kommunikasjonsteknologi - telematikk - masterstudium (2-årig)	NTNU	9	98
Master of Science in Chemical Engineering	NTNU	9	98

Master of Science, Marine Coastal Development	NTNU	9	98
Master s programme in Oral Sciences	Univ. i Bergen	9	98
Master s Programme in Resources and Human Adaptations	Univ. i Bergen	9	99
Anvendt etikk - ettårig master	NTNU	8	99
Maskin-, prosess- og produktutvikling	UMB	8	99
Master of Science Programme in Information Systems	NTNU	8	99
Masterutdanning i steinerped. Deltid	Rudolf Steinerhøyskolen	8	99
Radioøkologi	UMB	8	99
Siviløkonomstudiet	Høgsk. i Agder	8	99
Tropisk økologi og naturforvaltning	UMB	8	99
Erfaringsbasert mastergradsprogram i folkehelsevitenskap	Univ. i Tromsø	7	99
Master i arkitekturvern	AHO	7	99
MASTER OF PHILOSOPHY IN RELIGIOUS EDUCATION	NLA Høgskolen	7	99
Master of Science in Natural Resources Management	NTNU	7	99
Master of Science Programme in Reliability, Availability, Maintainability and Safety (RAMS)	NTNU	7	99
MPhil in Linguistics	NTNU	7	99
Mundusfor - Internasjonal mastergrad i yrkes- og profesjonspedagogikk	Høgsk. i Akershus	7	99
Master of Philosophy in Theology	Menighetsfakultetet	6	99
Mastergrad i synsvitenskap	Høgsk. i Buskerud	6	99
Materialteknologi - masterstudium (2-årig)	NTNU	6	99
Animal Breeding and Genetics	UMB	5	99
Anvendt informatikk	UMB	5	99
MA Migration and Intercultural Relations	Univ. i Stavanger	5	99
MASTER OF PHILOSOPHY IN EDUCATION	NLA Høgskolen	5	99
Master of Science in Coastal and Marine Civil Engineering	NTNU	5	100
Master of Science in Medical Technology	NTNU	5	100
Master s Degree program in Chemistry	Univ. i Tromsø	5	100
Master s Degree program in Statistics	Univ. i Tromsø	4	100
Mastergrad IMPACTS	Høgsk. i Buskerud	4	100
Masterstudium Mattrygghet – deltid	NVH	4	100
Siviløkonomstudiet (4 år)	Høgsk. i Agder	4	100
Fysikk, informatikk og matematikk	UMB	3	100
Master in Religious Education	Menighetsfakultetet	3	100
Master of Science in Business Creation and Entrepreneurship	Univ. i Tromsø	3	100
Master of Science in Chemistry	Univ. i Tromsø	3	100
Master of Science in Mathematics	NTNU	3	100
Master s Degree program in Mathematics	Univ. i Tromsø	3	100
Mastergrad produkt og systemdesign – erfaringsbasert	Høgsk. i Ålesund	3	100
MSc in Logistics and Supply Chain Management	Høgsk. i Molde	3	100
Sivilingeniørstudium i petroleumsteknologi - 5 år	Univ. i Stavanger	3	100
Energi og miljø - elektrisk energiteknikk - masterstudium (2-årig)	NTNU	2	100
European Master in Physical Activity and Health	Norges idrettshøgskole	2	100
Helsevitenskap – master	NTNU	2	100
Master of Philosophy in Social Change	NTNU	2	100
Master of Science in Biology	Univ. i Tromsø	2	100
Master s Degree program in Physics	Univ. i Tromsø	2	100
Petroleumsteknologi – Masterstudium	Univ. i Stavanger	2	100
M.phil. – Dentistry	Univ. i Bergen	1	100
Master i digital design	AHO	1	100
Master i informasjonssikkerhet, deltid	Høgsk. i Gjøvik	1	100
Master of Science in Physics	Univ. i Tromsø	1	100
Master of Science in Silicon and Ferroalloy Production	NTNU	1	100
Master s Programme in Aquaculture and Fisheries	Univ. i Bergen	1	100
Masterstudium i Akvamedisin – deltid	NVH	1	100

*Note. Kun programmer som gir 60 studiepoeng eller mer inngår.
Kilde: DBH.*

Tabell v 5 *Antall utenlandske studenter i studieprogrammer på engelsk, sortert synkende. Gjennomsnitt for H-2007, V-2008 og H-2008*

Studieprogram	Institusjon	Antall stud.	Kum. %-andel
Medisin	Univ. i Oslo	104	4
Higher Education	Univ. i Oslo	77	8
Master of Science in Logistics	Høgsk. i Molde	71	10
Master of Science in Economics and Business Administration	NHH	65	13
Språk	Univ. i Oslo	55	15
Comparative and International Education	Univ. i Oslo	53	18
Petroleum Engineering - Master of Science Degree Programme	Univ. i Stavanger	49	20
Master i arkitektur	AHO	43	22
Environmental and Development Economics	Univ. i Oslo	42	23
Utviklingsstudier	UMB	42	25
International master in digital library learning	Høgsk. i Oslo	39	27
Health Economics, Policy and Management	Univ. i Oslo	34	28
Master of Science, Petroleum Engineering	NTNU	34	29
Kultur- og id studier	Univ. i Oslo	33	31
Internasjonale miljøstudier	UMB	32	32
Geofag	Univ. i Oslo	31	33
International Community Health	Univ. i Oslo	26	35
Master of Philosophy in Peace and Conflict Transformation	Univ. i Tromsø	26	36
Master s Programme in Public Administration	Univ. i Bergen	26	37
Master of Philosophy in Health Promotion	Univ. i Bergen	25	38
Økonomi og administrasjon - Siviløkonom, masterprogram	Univ. i Agder	24	39
Aquaculture	UMB	23	40
Master of Philosophy in Indigenous Studies	Univ. i Tromsø	23	41
Public International Law	Univ. i Oslo	23	42
Agroecology	UMB	22	43
Master of Science in International Fisheries Management	Univ. i Tromsø	22	43
Master of Science, Hydropower Development	NTNU	22	44
Plantevitenskap	UMB	22	45
Samfunnsøkonomi	Univ. i Oslo	22	46
Special Needs Education	Univ. i Oslo	22	47
Master in International Social Welfare and Health Policy	Høgsk. i Oslo	21	48
Master of Science, Marine Technology	NTNU	21	49
Master s Programme in Coastal and Marine Engineering and Management	NTNU	21	50
Masterprogram i Modelbasert samfunnsplanlegging (systemdynamikk)	Univ. i Bergen	21	51
Medievitenskap	Univ. i Oslo	21	51
The Theory and Practice of Human Rights	Univ. i Oslo	21	52
Information and Communication Technology Law	Univ. i Oslo	20	53
Masterprogram i internasjonal helse	Univ. i Bergen	20	54
Utøvende musikk, klassisk – masterstudium	Univ. i Stavanger	20	55
Asiatiske og afrikanske studier	Univ. i Oslo	19	56
Master of Science, Energy and Environmental Technology	Høgsk. i Telemark	19	56
Master s Programme in Security and Mobile Computing	NTNU	19	57
Utviklingsledelse og -administrasjon, masterprogram	Univ. i Agder	19	58
Master i Teologi	Misjonshøgskolen	18	59
Master of Science in Electric Power Engineering	NTNU	18	60
Master of Science, Systems and Control Engineering	Høgsk. i Telemark	18	60
MPhil in Development Studies	NTNU	18	61
Samfunnsøkonomisk analyse	Univ. i Oslo	18	62
Bygg- og miljøteknikk - masterstudium (5-årig)	NTNU	17	62
Geofag og petroleumsteknologi - masterstudium (5-årig)	NTNU	17	63
Informasjons- og kommunikasjonsteknologi, masterprogram	Univ. i Agder	17	64
Peace and Conflict Studies	Univ. i Oslo	17	65
Fysikk og matematikk - masterstudium (5-årig)	NTNU	16	65
Management of Natural Resources and Sustainable Agriculture	UMB	16	66

Maritime Law	Univ. i Oslo	16	67
Master of Science in Energy, Natural Resources and the Environment	NHH	16	67
MPhil in Childhood Studies	NTNU	16	68
Development and Natural Resource Economics	UMB	15	69
Ibsen Studies	Univ. i Oslo	15	69
Integrert masterprogram i farmasi	Univ. i Bergen	15	70
Joint Master Degree - Erasmus Mundus European Master of Science Programme in International Health	Univ. i Bergen	15	70
Master of Science, Process Technology	Høgsk. i Telemark	15	71
Master of Science Programme in Project Management	NTNU	14	72
Master of Science, Petroleum Geosciences	NTNU	14	72
Masterstudium i flerkulturell og internasjonal utdanning	Høgsk. i Oslo	14	73
Psykologi	Univ. i Oslo	14	73
Feed Manufacturing Technology	UMB	13	74
Master i kunst	Kunsthøgsk. i Bergen	13	74
Datateknikk - masterstudium (5-årig)	NTNU	12	75
Development and Resource Economics	UMB	12	75
Development Geography	Univ. i Oslo	12	76
Industriell kjemi- og bioteknologi - masterstudium (5-årig)	NTNU	12	76
Master of Philosophy in Visual Cultural Studies	Univ. i Tromsø	12	77
Master of Science Programme in Geotechnics and Geohazards	NTNU	12	77
Masterstudium i Akvamedisin	NVH	12	78
Master i industridesign	AHO	11	78
Master of Science in Light Metals Production	NTNU	11	79
Teknisk kybernetikk - masterstudium (5-årig)	NTNU	11	79
Arkitektur - masterstudium (5-årig)	NTNU	10	80
Intercontextual Theology	Univ. i Oslo	10	80
Internasjonal hotell- og reiselsledelse – masterstudium	Univ. i Stavanger	10	81
Kommunikasjonsteknologi - masterstudium (5-årig)	NTNU	10	81
Master of Philosophy in Gender and Development	Univ. i Bergen	10	81
Master of Science in Telematics - Communication Networks and Networked Services	NTNU	10	82
Master of Science Programme in Industrial Ecology	NTNU	10	82
Master Programme in Anthropology of Development	Univ. i Bergen	10	83
Masterprogram Mattrygghet	NVH	10	83
MPhil in Human Development	NTNU	10	84
Master of Philosophy in Theoretical Linguistics	Univ. i Tromsø	9	84
Master of Science in Chemical Engineering	NTNU	9	84
Master of Science in Medical Biology	Univ. i Tromsø	9	85
Master of Science in Molecular Medicine	NTNU	9	85
Master of Science in Telemedicine and E-health	Univ. i Tromsø	9	85
Master s Programme in Resources and Human Adaptations	Univ. i Bergen	9	86
Industriell økonomi og teknologiledelse - masterstudium (5-årig)	NTNU	8	86
Information Systems	Univ. i Oslo	8	86
Master of Science Programme in Information Systems	NTNU	8	87
Master s Degree program in Biology (Department of biology)	Univ. i Tromsø	8	87
Master s programme in Oral Sciences	Univ. i Bergen	8	87
Anvendt etikk - ettårig master	NTNU	7	88
Innovasjon og entreprenørskap	Univ. i Oslo	7	88
Marin teknikk - masterstudium (5-årig)	NTNU	7	88
MPhil in Linguistics	NTNU	7	89
Mundusfor - Internasjonal mastergrad i yrkes- og profesjonspedagogikk	Høgsk. i Akershus	7	89
Nordic Viking and Medieval Culture	Univ. i Oslo	7	89
Petroleumsteknologi - Master of Science, 5-årig	Univ. i Stavanger	7	89
Radioøkologi	UMB	7	90
Utøvende musikk, klassisk – masterprogram	Univ. i Agder	7	90
Byggeteknikk og arkitektur	UMB	6	90
Elektronikk - masterstudium (5-årig)	NTNU	6	91
Master i mikrosystemteknologi	Høgsk. i Vestfold	6	91
MASTER OF PHILOSOPHY IN RELIGIOUS EDUCATION	NLA Høgskolen	6	91
Master of Science in Natural Resources Management	NTNU	6	91

Mastergrad i globale studier	Misjonshøgskolen	6	92
Petroleumsfag - masterstudium (5-årig)	NTNU	6	92
Produktutvikling og produksjon - masterstudium (5-årig)	NTNU	6	92
Animal Breeding and Genetics	UMB	5	92
Lektorutdanning i språkfag - masterstudium (5-årig)	NTNU	5	92
Maskin, prosess og produktutvikling	UMB	5	93
MASTER OF PHILOSOPHY IN EDUCATION	NLA Høgskolen	5	93
Master of Science in Coastal and Marine Civil Engineering	NTNU	5	93
Mastergradsprogram i biologi (Norges fiskerihøgskole)	Univ. i Tromsø	5	93
Masterprogram i humanbiologiske fag - Medisinsk cellebiologi	Univ. i Bergen	5	94
Profesjonsstudium teologi - høyere grad	Menighetsfakultetet	5	94
Tropisk økologi og naturforvaltning	UMB	5	94
Ingeniørvitenskap og IKT - masterstudium (5-årig)	NTNU	4	94
Literacy Studies - Master s Degree Programme	Univ. i Stavanger	4	94
Master of Philosophy in Theology	Menighetsfakultetet	4	94
Master of Science in Medical Technology	NTNU	4	95
Master of Science Programme in Reliability, Availability, Maintainability and Safety (RAMS)	NTNU	4	95
Master of Science, Marine Coastal Development	NTNU	4	95
Master s Degree program in Geology	Univ. i Tromsø	4	95
Masterstudium i journalistikk	Høgsk. i Oslo	4	95
MPhil Programme in Maritime Archaeology	NTNU	4	95
MSc in Exercise Physiology and Sport Sciences	NTNU	4	96
Nevrovitenskap – masterstudium	NTNU	4	96
Society, Science and Technology in Europe	Univ. i Oslo	4	96
Bygg- og miljøteknikk - masterstudium (2-årig)	NTNU	3	96
Datateknikk - masterstudium (2-årig)	NTNU	3	96
Energi og miljø - masterstudium (5-årig)	NTNU	3	96
Industriell kjemi- og bioteknologi - masterstudium (2-årig)	NTNU	3	96
Master i design	Kunsthøgsk. i Bergen	3	97
Master i informasjonssikkerhet	Høgsk. i Gjøvik	3	97
Master in Religious Education	Menighetsfakultetet	3	97
Master of Science in Chemistry	Univ. i Tromsø	3	97
Master of Science in Mathematics	NTNU	3	97
Miljøfysikk og fornybar energi	UMB	3	97
Molekylærmedisin – masterstudium	NTNU	3	97
Teknisk kybernetikk - masterstudium (2-årig)	NTNU	3	97
Vann- og miljøteknikk	UMB	3	98
Anvendt informatikk	UMB	2	98
Elektronikk - masterstudium (2-årig)	NTNU	2	98
Industriell design - masterstudium (5-årig)	NTNU	2	98
Informasjonssystemer, masterprogram	Høgsk. i Agder	2	98
Internasjonal hotell- og reiselivsadministrasjon – masterstudium	Univ. i Stavanger	2	98
Master i anvendt økologi	Høgsk. i Hedmark	2	98
Master of Science in Biology	Univ. i Tromsø	2	98
Master of Science in Business Creation and Entrepreneurship	Univ. i Tromsø	2	98
Master s Degree program in Chemistry	Univ. i Tromsø	2	98
Mastergrad IMPACTS	Høgsk. i Buskerud	2	98
Mastergradsstudium i offentlig administrasjon	Høgsk. i Agder	2	98
Matematikdidaktikk, masterprogram	Høgsk. i Agder	2	99
Materialteknologi - masterstudium (5-årig)	NTNU	2	99
MSc in Logistics and Supply Chain Management	Høgsk. i Molde	2	99
NTNUs Entreprenørskole - masterstudium i entreprenørskap (2-årig)	NTNU	2	99
Offentlig politikk og ledelse, masterprogram	Høgsk. i Agder	2	99
Produktutvikling og produksjon - masterstudium (2-årig)	NTNU	2	99
Siv.ark. – Arkitektur	NTNU	2	99
Økonomi og administrasjon, 5-årig masterprogram	Høgsk. i Agder	2	99
	Univ. i Agder	2	99
Biological Chemistry - Master of Science Degree Programme	Univ. i Stavanger	1	99
Fysikk, informatikk og matematikk	UMB	1	99
Geomatikk	UMB	1	99

M.phil. – Dentistry	Univ. i Bergen	1	99
MA Migration and Intercultural Relations	Univ. i Stavanger	1	99
Maskin-, prosess- og produktutvikling	UMB	1	99
Master i arkitekturvern	AHO	1	100
Master i Kristendoms-kunnskap	Menighetsfakultetet	1	100
Master i landskapsarkitektur	AHO	1	100
Master i urbanisme	Menighetsfakultetet	1	100
Master of Science in Physics	Univ. i Tromsø	1	100
Master of Science in Silicon and Ferroalloy Production	NTNU	1	100
Master of Science in Sustainable Management	Høgsk. i Bodø	1	100
Master s Degree program in Computer Science	Univ. i Tromsø	1	100
Master s Degree program in Mathematics	Univ. i Tromsø	1	100
Master s Degree program in Physics	Univ. i Tromsø	1	100
Materialteknologi - masterstudium (2-årig)	NTNU	1	100
Sivilingeniørstudium i petroleumsteknologi - 5 år	Univ. i Stavanger	1	100
Utøvende musikk, rytmisk – masterprogram	Univ. i Agder	1	100

Note: Kun programmer som gir 60 studiepoeng eller mer inngår.

Kilde: DBH.

Vedlegg 3: Kartlegging av språk i hoved- og masteroppgaver, utvalgte år, 1986–2006

Kildegrunnlag

Språkfordelingen i hoved- og masteroppgaver ble undersøkt.⁶¹ Kilden var opplysninger om registrerte hovedfags- og mastergrader slik de er katalogisert i biblioteksystemet Bibsys.⁶² Vel vitende om at omfang og arbeidsmengde i forbindelse med slike oppgaver varierer mellom fagene, er alle oppgavene sett under ett. Talloppgaver i Bibsys synes å være beheftet noe usikkerhet spesielt for årene 1986 og 1991, mens registreringen på 2000-tallet synes å være mer komplett når det gjelder koding på språk.⁶³ Kriteriet for å avgjøre språket i oppgaven er språket i tittelen. For året 2006 oppstod det et problem med dobbeltregistrering for et par institusjoner; dersom kandidaten hadde innlevert oppgaven både elektronisk og i papirutgave, ble den registrert to ganger. Det er vanskelig å vite hvor ofte dobbeltregistrering forekommer, men noen stikkprøver viste at det sannsynligvis ikke er særlig vanlig. For å vinne kunnskap om enkeltfag og språkvalg for 2006 er informasjon fra Bibsys-basen blitt supplert av databasen www.duo.uio ved Universitetet i Oslo. Basen er bygd opp slik at det enkelte instituttet eller den enkelte avdelingen legger inn oppgaven i elektronisk form. Det viste seg å være en forholdsvis god fremgangsmåte, selv om underrapportering selvsagt kan forekomme.⁶⁴ Informasjon om antallet uteksaminerte kandidater er brukt for å kontrollere for hvor fullstendige tallene fra Bibsys er.⁶⁵

Markert vekst i antallet hoved- og masteroppgaver

Tabell v 6 viser antallet registrerte hoved-/masteroppgaver over en tjuårsperiode.

⁶¹ Forskningen til dette vedlegg ble hovedsakelig utført på oppdrag av Språkrådet og presentert på "Språkdagen 2007", Vika kino, Oslo 15.11.2007.

⁶² www.bibsys.no, lesedato 27.9.2007.

⁶³ Kontroller viste at mange hovedoppgaver ikke var registrert på språk. Registerdata ble tatt ut og talloppgaver for språkfordeling kontrollert og talt opp manuelt.

⁶⁴ I samfunnsøkonomi, sykepleievitenskap og historie viste stikkprøver at ikke alle oppgaver var registrert.

⁶⁵ www.dbh.nsd.uib.no angir ikke totale tall før rundt 2000, derfor er NIFU STEP, Akademikerregister, gjennomgående brukt. Ifølge Inger Henaug, som leder arbeidet med NIFU STEP, Akademikerregister, er samsvaret mellom dette og DBH-basen svært bra. Muntlig opplysning ultimo september 2007.

Tabell v 6 Registrerte hoved-/masteroppgaver i forhold til totalt avlagte slutteksamener av høyere grad for utvalgte år fra 1986 til 2006

	1986	1996	2006
hoved-/masteroppgaver registrert i Bibsys	1292	3823	6868 ¹
avlagte slutteksamener av høyere grad	3339	7029	8999
registrerte oppgaver i prosent av avlagte grader	39	54	76

¹Dobbelregistrering av oppgaver med innføringer både som elektronisk fil og papirversjon kan ha ført til oppblåsing. Handelshøyskolen BI er ikke inkludert i tallene.

Kilde: www.bibsys.no; NIFU STEP, Akademikerregister.

Tabell v 6 viste at antallet hoved- og masteroppgaver økte markant, med cirka 18 prosent fra 1986 til 2006. Det gjenspeiler for det første en realøkning i antallet studenter som avlegger høyere grad, for det andre trolig en økning av ulike studieløp der skriving av en hoved-/masteroppgave inngår, og for det tredje at disse oppgavene innleveres mer systematisk til registrering i det nasjonale biblioteksystemet.

Norsk – fra dominerende til konkurranseutsatt språk

I tabellene v 7 og v 8 presenteres innleverte hoved-/masteroppgaver, og de er angitt for fire utvalgte år fra 1986 med fem års intervaller til og med 2006. Tabellene viser fordelingen mellom norsk, øvrige skandinaviske språk, engelsk og andre fremmedspråk. For norsk er tallene fordelt på to målformer, bokmål og nynorsk. Tabell v 7 angir antall, mens tabell v 8 viser prosentandeler.

Tabell v 7 Innleverte hoved-/mastergrader ved norske universiteter og høyskoler, etter språk, utvalgte år fra 1986 til 2006

Språk	1986	1991	1996	2001	2006
norsk	1081	1522	2850	2732	4403
<i>herav bokmål</i>	<i>1038</i>	<i>1428</i>	<i>2689</i>	<i>2588</i>	<i>4195</i>
<i>herav nynorsk</i>	<i>37¹</i>	<i>94</i>	<i>161</i>	<i>144</i>	<i>208</i>
dansk/svensk	0	12 ²	15 ³	11 ⁴	32
engelsk	115	249	752	1137	2238
tysk	13	10	38	28	27
fransk	3	9	25	23	27
andre/ikke oppgitt	80	148	143	83	141
Totalt	1292	1950	3823	4014	6868

¹ I et par tilfeller der det var vanskelig å avgjøre om oppgaven var skrevet på radikalt bokmål eller nynorsk, er fordelingen gjort etter skjønn.

²Tallet er fratrukket sju C-opsatser i arkeologi utgitt i Sverige.

³Tallet er fratrukket 28 bind i en serie om sykepleievitenskap utgitt i Danmark.

⁴Tallet er fratrukket 4 bind i en serie om sykepleievitenskap utgitt i Danmark.

Kilde: www.bibsys.no, flere lesedatoer medio oktober 2007.

Tabell v 8 Innleverte hoved-/mastergrader ved norske universiteter og høyskoler, etter språk, utvalgte år fra 1986 til 2006. Prosentandel

Språk	1986	1991	1996	2001	2006	Gjennomsnitt
norsk	83	78	75	68	64	74
<i>herav bokmål</i>	80	73	70	64	61	70
<i>herav nynorsk</i>	3 ¹	5	4	4	3	4
dansk/svensk	0	1	0	0	0	0
engelsk	9	13 ²	20 ³	28 ⁴	33	21
tysk	1	1	1	1	0	0
fransk	0	0	1	1	0	0
andre/ikke oppgitt	6	8	4	2	2	4
Totalt	100	100	100	100	100	100

¹ Et par tilfeller der det var vanskelig å avgjøre om oppgaven var skrevet på radikalt bokmål eller nynorsk, er fordelingen gjort etter skjønn.

² Tallet er fratrukket sju C-opsatser i arkeologi utgitt i Sverige.

³ Tallet er fratrukket 28 bind i en serie om sykepleievitenskap utgitt i Danmark.

⁴ Tallet er fratrukket 4 bind i en serie om sykepleievitenskap utgitt i Danmark

Kilde: www.bibsys.no, flere lesedatoer medio oktober 2007.

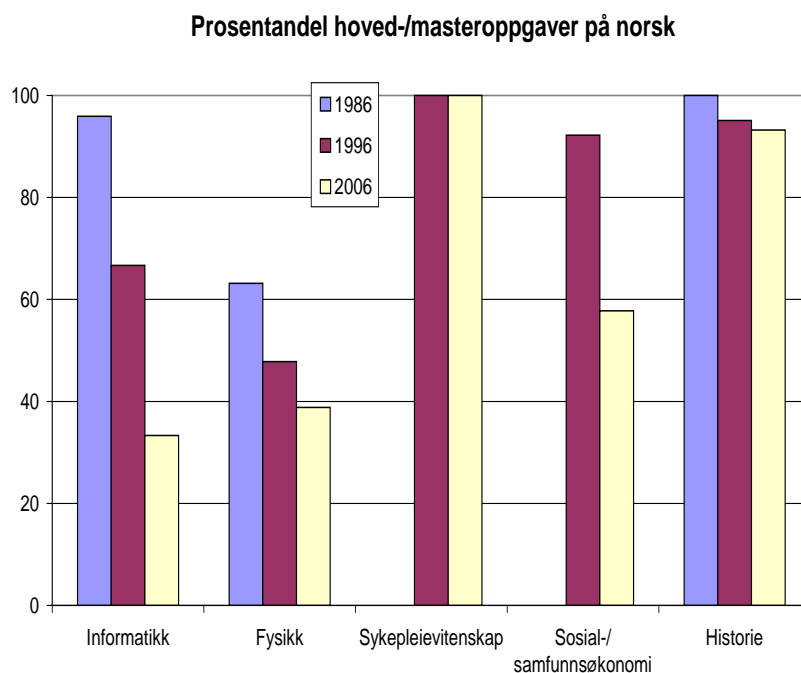
Språkvalget står mellom norsk bokmål og engelsk. De aller fleste som skriver norsk, bruker bokmål. Andelen som velger nynorsk, er svært lav, kun 3–4 prosent. Nynorsk er i en stabil, men utsatt posisjon. Det har skjedd en forskyvning i favør av engelsk. Andelen kandidater som skriver på norsk har sunket fra 83 prosent i 1986 til omkring 64 prosent i 2006, mens andelen kandidater som leverer oppgaver på engelsk, har økt fra 9 prosent til 33 prosent i samme tidsrom. Med andre ord: I 1986 skrev over åtte av ti sin hovedoppgave på norsk, og en av ti skrev på engelsk, mens i 2006 skrev to av tre på norsk og en av tre på engelsk. Fant det sted et skifte mellom norsk og engelsk på 1990-tallet? Andre språk enn norsk og engelsk ble i liten grad brukt. Det ser ut som at de som skriver på tysk eller fransk, stort sett hører til innenfor et språkfag der det samme språket er disiplinens objekt. Skandinaviske nabospråk forekommer i liten utstrekning.⁶⁶

I hvilke fagdisipliner skrives det på engelsk?

Oversikten nedenfor viser språkfordelingen ved Universitetet i Oslo for fem fagdisipliner og utvalgte år fra 1986 til 2006. Tellingen er gjort manuelt, og det tas forbehold for at unøyaktigheter kan forekomme.

⁶⁶ De gjenværende oppgaver er enten skrevet på et annet språk og/eller er ikke registrert på språk.

Figur v 1 Norsk og engelsk i hoved-/masteroppgaver, for fem fagdisipliner ved Universitetet i Oslo (UiO), utvalgte år 1986–2006

Kilder: www.bibsys.no og www.duo.uio.no, flere lesedatoer medio oktober 2007.

Tabell v 9 Innleverte hoved-/mastergrader i informatikk ved UiO for utvalgte år fra 1986 til 2006

Språk	1986	1996	2006
norsk	47	48	53
<i>herav bokmål</i>	47	48	53
<i>herav nynorsk</i>	0	0	0
dansk/svensk	0	0	0
engelsk	2	24	106
tysk	0	0	0
fransk	0	0	0
<i>andre/ikke oppgitt</i>	0	0	0
Totalt	49	72	159

Kilder: www.bibsys.no og www.duo.uio.no, flere lesedatoer medio oktober 2007.

Tabell v 10 Innleverte hoved-/mastergrader i fysikk ved UiO, for utvalgte år fra 1986 til 2006

Språk	1986	1996	2006
norsk	12	22	26
<i>herav bokmål</i>	12	22	25
<i>herav nynorsk</i>	0	0	1
dansk/svensk	0	0	0
engelsk	7	24	41
<i>tysk</i>	0	0	0
<i>fransk</i>	0	0	0
<i>Andre/ikke oppgitt</i>	0	0	0
Totalt	19	46	67

Kilder: www.bibsys.no og www.duo.uio.no, flere lesedatoer medio oktober 2007.

Tabell v 11 Innleverte hoved-/mastergrader i sykepleievitenskap ved UiO for utvalgte år 1986 til 2006

Språk	1986	1996	2006
norsk		58	32
<i>herav bokmål</i>		56	32
<i>herav nynorsk</i>		2	0
dansk/svensk		0	0
engelsk		0	0
<i>tysk</i>		0	0
<i>fransk</i>		0	0
<i>Andre/ikke oppgitt</i>		0	0
Totalt		58	32

Kilder: www.bibsys.no og www.duo.uio.no, flere lesedatoer medio oktober 2007.

Tabell v 12 Innleverte hoved-/mastergrader i historie ved UiO for utvalgte år fra 1986 til 2006

Språk	1986	1996	2006
norsk	15	58	55
<i>herav bokmål</i>	14	54	52
<i>herav nynorsk</i>	1	4	3
dansk/svensk	0	0	0
engelsk	0	3	4
<i>tysk</i>	0	0	0
<i>fransk</i>	0	0	0
<i>Andre/ikke oppgitt</i>	0	0	0
Totalt	15	61	59

Kilder: www.bibsys.no og www.duo.uio.no, flere lesedatoer medio oktober 2007.

Tabell v 13 Innleverte hoved-/mastergrader i sosialøkonomi/samfunnsøkonomi ved UiO for utvalgte år fra 1986 til 2006

Språk	1986	1996	2006
norsk		71	52
<i>herav bokmål</i>		71	52
<i>herav nynorsk</i>		0	0
dansk/svensk		0	0
engelsk		6	38
tysk		0	0
fransk		0	0
<i>andre/ikke oppgitt</i>		0	0
Totalt		77	90

Kilder: www.bibsys.no og www.duo.uio.no, flere lesedatoer oktober 2007 og desember 2008.